

Potencijali socijalne politike u ublažavanju izazova ispadanja iz obrazovanja

Milić, Megi

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:251601>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-17**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU PRAVNI FAKULTET STUDIJSKI
CENTAR SOCIJALNOG RADA

DIPLOMSKI STUDIJ SOCIJALNE POLITIKE

Megi Milić

**POTENCIJALI SOCIJALNE POLITIKE U
UBLAŽAVANJU IZAZOVA ISPADANJA IZ
OBRAZOVANJA**

DIPLOMSKI RAD

Prof.dr.sc. Zdenko Babić

Zagreb, 2022.

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. UTJECAJ OBRAZOVANJA NA POLOŽAJ MLADIH NA TRŽIŠTU RADA I NA SOCIJALNU UKLJUČENOST	2
3. ISPADANJE IZ OBRAZOVANJA	5
3.1. Ispadanje iz obrazovanja učenika s teškoćama u razvoju.....	9
3.2. Određivanje pojma i terminologija ispadanja iz obrazovanja.....	12
3.3. Razlozi ranog ispadanja iz obrazovanja.....	12
4. RIZIČNI ČIMBENIK ISPADANJA IZ OBRAZOVANJA VEZANI UZ POJEDINCA I OBITELJ	14
4.1. Rizični čimbenik ispadanja iz obrazovanja vezan uz školski sustav	16
4.2. Rizični čimbenik ispadanja iz obrazovanja vezan uz vršnjake i društvenu okolinu	17
4.3. Rizični čimbenik ispadanja iz obrazovanja vezan uz socioekonomsku poziciju obitelji.....	18
5. STRATEGIJE SOCIJALNE POLITIKE ZA SMANJENJE ISPADANJA IZ OBRAZOVANJA NA EUROPSKOJ RAZINI	21
5.1. Upravljanje i međusektorska suradnja s ciljem sprječavanja ranog ispadanja iz obrazovanja.....	25
5.2. Obrazovno i profesionalno usmjeravanje.....	28
6. STRATEGIJE I MJERE SOCIJALNE POLITIKE U HRVATSKOJ	31
6.1. Strategije i mjere socijalne politike u Belgiji.....	33
6.2. Strategije i mjere socijalne politike u Njemačkoj.....	35
6.3. Strategije i mjere socijalne politike u Nizozemskoj	37
6.4. Strategije i mjere socijalne politike u Irskoj.....	38
7. ZAKLJUČAK	41

Potencijali socijalne politike u ublažavanju izazova ispadanja iz obrazovanja

Sažetak:

Ispadanje iz obrazovanja je kompleksan društveni problem koji predstavlja rizik za mlade u obrazovnom procesu. Na temelju toga mladi se nalaze u nepovoljnom položaju u društvu i na tržištu rada, te su u riziku od socijalne isključenosti. Veliki utjecaj na ispadanje iz obrazovanja imaju akademski neuspjeh, niske profesionalne aspiracije i nepovoljni ekonomski i socijalni uvjeti. Posebno ugrožena skupina su mlade osobe s teškoćama u razvoju koje potencijalnu socijalnu isključenost dodatno povećavaju visokim rizikom od ispadanja iz obrazovanja. Važan je utjecaj roditelja i njihovih obrazovnih postignuća jer oni utječu na obrazovni i školski uspjeh djece te u konačnici i na samo ispadanje iz obrazovanja. To se posebice odnosi na obrazovna postignuća majki. Mladi koji su ispali iz obrazovanja suočeni su s nepovoljnim položajem na tržištu rada i dugoročnom nezaposlenosti. Tom problemu treba pristupiti kroz organizirane programe intervencije i reintegracije. Pravovremenim reagiranjem i osiguravanjem mjera i strategija socijalne politike ublažava se i sprječava rano ispadanja iz obrazovanja.

Ključne riječi: obrazovanje, ispadanje učenika, socijalna isključenost, strategije.

The potentials of social policy in reducing the challenge of dropping out of education

Abstract:

Dropping out of education is a demanding problem that poses a risk to young people in the educational process. Based on this, young people are at a dissatisfied position in society and working position and they are at risk of social exclusion. Academic failure, low professional aspirations and unfavorable economic and social conditions have a major impact on dropouts. A particularly vulnerable group are young people with disabilities who further increase their potential social exclusion by their high risk of dropping out of school. The influence of parents and their educational achievements is important because they affect the educational and school success of children and, ultimately, the dropout itself. This is especially true of mothers' educational achievements. Young people who have dropped out of education face disadvantage in the labor market and long-term unemployment. This problem should be approached through organized intervention and reintegration programs. Timely response and provision of social policy measures and strategies mitigates and prevents early school leaving.

Key words: education, students drop-out, consequences, social exclusion, strategies.

Izjava o autorstvu rada

Ovime potvrđujem da sam osobno napisala rad:

_____Potencijali socijalne politike u ublažavanju izazova ispadanja iz obrazovanja. _____

_____ i da sam njegova autorica.

Svi dijelovi rada, nalazi ili ideje koje su u radu citirane ili se temelje na drugim izvorima (bilo da su u pitanju mrežni izvori, udžbenici, knjige, znanstveni, stručni ili popularni članci) u radu su jasno označeni kao takvi te adekvatno navedeni u popisu literature.

Ime i prezime: _____Megi Milić _____

Datum: _____08. lipnja, 2022. _____

Ja, Megi Milić pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljen način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Megi Milić, v.r.

1. UVOD

Cilj ovog rada je uvidjeti koji su to rizični čimbenici koji utječu na rano ispadanje iz obrazovanja i uvidjeti na koji način država, odnosno socijalna politika daje rješenje i odgovore na fenomen ranog ispadanja iz obrazovanja. Svrha je i pravovremeno uočavanje i reagiranje na rizične čimbenike.

U prvom dijelu istaknut je utjecaj obrazovanja na tržište rada i socijalnu uključenost, isto kao i prikaz registrirane nezaposlenosti prema stupnju obrazovanja i spolu u Republici Hrvatskoj. Vidljivo je isticanje uloga i važnosti obrazovanja za mlade osobe i njegovo manifestiranje u različitim segmentima života. Naglašen je i povećan rizik kod izrazito rizičnih skupina poput djece pripadnika romske nacionalne manjine koja žive i odrastaju u siromašnijim obiteljima, djece sa zdravstvenim poteškoćama i invaliditetom i druge rizične skupine na koje utječe sudjelovanje u obrazovanju. Utjecaj obrazovanja je raznolik, što se posebice očituje na tržištu rada, a čemu je dodatno doprinijela i pandemija bolesti COVID-19.

U drugom dijelu definiran je pojam ranog ispadanja iz obrazovanja i detaljnije je prikazana problematika ranog ispadanja iz obrazovanja. Naglašene su skupine mladih koje se suočavaju s rizikom ranog ispadanja iz obrazovanja te posljedice koje ono donosi. Posebno je istaknuto i objašnjeno rano ispadanje iz obrazovanja učenika s teškoćama u razvoju. Opisana je i slikovito prikazana obrazovna struktura u Republici Hrvatskoj, stope ranog ispadanja iz obrazovanja te razlike stečenog obrazovanja s obzirom na spol. Uspoređeni su podaci stope ranog ispadanja iz obrazovanja različitih zemalja. Budući da postoje regionalne razlike u udjelu mladih koji su rano ispali iz obrazovanja tako postoje i razlike u obrazovnom sastavu, povijesne, ekonomske, kulturne i socijalne razlike karakteristične za svaku zemlju koje time utječu i na stopu ranog ispadanja iz obrazovanja.

U trećem dijelu definirani su svi rizični čimbenici vezani za rano ispadanje iz obrazovanja i njihov utjecaj na mlade.

U četvrtom dijelu izdvojene su strategije i mjere socijalne politike za smanjenje i sprječavanje ranog ispadanja iz obrazovanja na europskoj razini. Opisana su različita rješenja, odnosno strategije i mjere socijalne politike različitih europskih zemalja.

Naglašena je i uloga međusektorske suradnje te obrazovno i profesionalno usmjeravanje.

U posljednjem, odnosno petom dijelu izdvojene su strategije i mjere socijalne politike u pojedinim europskim zemljama koje se odnose na Hrvatsku, Belgiju, Njemačku, Nizozemsku i Irsku.

2. UTJECAJ OBRAZOVANJA NA POLOŽAJ MLADIH NA TRŽIŠTU RADA I NA SOCIJALNU UKLJUČENOST

Obrazovanje ima izrazito važnu ulogu u različitim aspektima društva i života pojedinca kao jedno od sredstava i alata kojim se poboljšava položaj na tržištu rada, zapošljivost, konkurentnost na tržištu rada, ublažavanje dugotrajne nezaposlenosti te utječe na poticanje gospodarskog razvoja. (Bejaković, 2006.). Nadalje, obrazovanjem ekonomski i društveno marginalizirani pojedinci i skupine društva mogu uspješno odgovoriti na izazove siromaštva i socijalne isključenosti te sudjelovati u društvenom, gospodarskom, kulturnom i političkom životu zajednice kao aktivni građani. (Farnell, 2012.). Socijalna isključenost povezana je s obrazovanjem, spolom i životnim okruženjem te prema tome osobe koje su niže obrazovne razine iskazuju veći osjećaj socijalne isključenosti u odnosu na osobe koje imaju završenu srednju školu. Osobe koje nastave svoje obrazovanje nakon završenog srednjoškolskog obrazovanja nalaze se u povoljnijem i konkurentnijem položaju na tržištu rada te na taj način utječu na socijalnu uključenost u odnosu na starije zaposlene osobe s nižom obrazovnom razinom i nižim stupnjem informatičke pismenosti koji se nalaze u mogućem riziku od socijalne isključenosti. Nadalje, u visokorizičnu skupinu socijalne isključenosti u društvu, privatnom životu, na tržištu rada i obrazovanja ulaze osobe s intelektualnim teškoćama i osobe s tjelesnim invaliditetom budući da djeca s invaliditetom ne pohađaju osnovnu školu u blizini svojeg mjesta stanovanja. Razlog tome je neadekvatna, neodgovarajuća i nezadovoljavajuća opremljenost školskih ustanova i objekata. Na sve to utječe i nepripremljenost i manjak specijalističke obuke nastavnika, isto kao i manjak adekvatnog pristupa u školskim zgradama za osobe s invaliditetom. (UNDP Hrvatska, 2006.). U visokorizičnu skupinu socijalne isključenosti zbog nezavršenog

osnovnoškolskog obrazovanja imaju djeca pripadnika romske nacionalne manjine. Djeca pripadnika romske nacionalne manjine u puno manjem broju završavaju osnovnu školu te ranije ispadaju iz obrazovanja. Čak 17% djece pripadnika spomenute skupine završilo je četiri razreda osnovne škole u odnosu na djecu koja nisu pripadnici iste skupine. (UNDP Hrvatska, 2006.). Djeca i mladi pripadnici romske nacionalne manjine, djeca i mladi iz siromašnih obitelji, sa zdravstvenim teškoćama i invaliditetom, djeca bez roditeljske skrbi te etničke manjine i osobe nižeg socioekonomskog statusa su u visokorizičnoj skupini od nezavršavanja obrazovanja te ispadanja iz istog. (Farnell, 2012. prema Matković, 2009.). „Obrazovanje je dakle ujedno jedan od uzroka socijalne isključenosti (u slučaju niže razine obrazovanosti), ali i preduvjet za socijalno uključivanje (kroz povećavanje jednakih prilika u obrazovanju).” (Farnell, 2012:17-18).

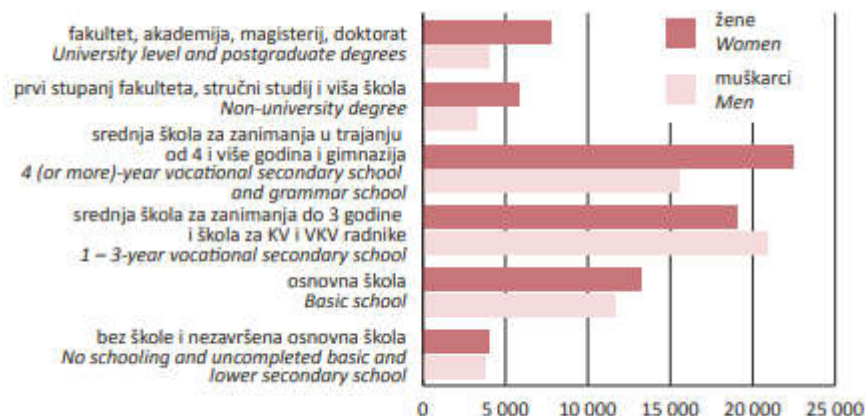
Slika 2.1. Struktura radne snage prema stupnju školske spreme

	<u>Zaposleni</u>				<u>Nezaposleni</u>
	1981.	1986.	1996.	2004.	2004.
Ukupno	100	100	100	100	100
NSS, PKV i NKV	40	37	30	16	29
Srednje škole	48	49	53	60	64
Više škole	5	6	7	8	3
Visoke škole, fakulteti i umjetničke akademije	7	8	10	16	4

Izvor: Bejaković, 2006.

Prema Bejaković, iz priložene slike vidljiva je stopa zaposlenosti s obzirom na različite stupnjeve školske spreme. Osobe koje su imale nižu stručnu spremu, status polukvalificiranog i nekvalificiranog radnika u 2004. godini, 29% osoba sa navedenim stupnjem obrazovanja bilo je nezaposleno. Nadalje, osobe koje su imale završenu srednju školu 2004. godine također su bile u velikom broju nezaposlenih te je vidljiv podatak da je 64% osoba samo sa srednjom školom bilo nezaposleno, a 60% ih je bilo zaposleno. (Bejaković, 2006.). Iz takvih podataka se ističe važnost obrazovanja za pojedinca i za njegov poslovni razvoj te za njegovo postizanje konkurentnosti, te poboljšavanje njegovog položaj u društvu i na tržištu rada. U Hrvatskoj niži je udio visokokvalificiranih radnika i radnika s visokom obrazovnom razinom dok je razmjerno dobra situacija sa stanovništvom sa završenim srednjoškolskim obrazovanjem. (Bejaković, 2006.).

Slika 2.2. Registrirane nezaposlene osobe prema razini obrazovanja i spolu krajem prosinca 2019.

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2020.

Promatrajući podatke registriranih nezaposlenih osoba s obzirom na njihovu razinu obrazovanja iz 2019. godine naglašena je nezaposlenost osoba ženskog spola koje su završile srednju školu za zanimanje u trajanju od 4 i više godina i gimnaziju, te nezaposlenost osoba muškog spola koji imaju završenu srednju školu za zanimanje do 3 godine te školu za kvalificirane i visokokvalificirane radnike. Također, zabrinjavajuća je činjenica da su osobe koje su završile osnovnoškolsko obrazovanje ili koje su ispale iz obrazovanja prije stjecanja osnovnoškolskog obrazovanja, evidentirane kao nezaposlene osobe. Najčešće su to osobe ženskog spola. (Državni zavod za statistiku, 2020.). Prema tome, utjecaj obrazovanja je raznolik i širi se na sve aspekte života pojedinca, što je posebice istaknuto na tržištu rada. Stoga zaključujemo kako je stanovništvo koje ima samo osnovnoškolsko obrazovanje na tržištu rada u nepovoljnijem položaju i ima velike poteškoće pri zapošljavanju zbog svojeg obrazovne razine. (Bejaković, 2006.). Mlade osobe bez završene srednje škole koje su zaposlene na određeno vrijeme, rade poslove na crno, a vrlo mali broj mladih bez srednje škole je na obuci ili nekom drugom usavršavanju te također većina mladih obavlja poslove nekvalificiranih ili kvalificiranih fizičkih radnika i poslove uslužnih djelatnosti. (Brajša-Žganec i Merkaš, 2010.). Nezaposlene mlade osobe nalaze se u lošijem i nepovoljnijem društvenom položaju te su materijalno ugrožene u socijalno-kulturnim dobrima, imaju manjak psihosocijalne potpore prijatelja, opće socijalne mreže i prijateljske mreže. (Bašić i sur., 2009.). Pandemija bolesti COVID-19 dodatno je pogoršala i utjecala na nezaposlenost mladih osobe, a više od šestine mladih osoba prestalo je raditi nakon krize koju je uzrokovala

pandemija bolesti COVID-19. Veliki broj mladih radio je u pogođenim sektorima povezanih s uslugom smještaja, hrane, zabave i ostalim sličnim sektorima. (Europska komisija, 2020.). Prema tome važno je poboljšati mjere i svijest o važnosti obrazovanja i smanjenja ispadanja i nedovršavanja obrazovanja. Republika Hrvatska zaostaje u odnosu na ostale zemlje članice Europske unije te razinu srednjoškolskog obrazovanja u Hrvatskoj posjeduje više od polovice stanovništva, a primarno znanje posjeduje 33% stanovnika. (Bejaković, 2006.). “Hrvatska ulaže znatne napore u poboljšanje obrazovne i kvalifikacijske strukture radne snage te sustavno nastoji povećati postotak mladih sa završenim srednjim obrazovanjem.” (Bejaković, 2006:410). Ulaganjem u obrazovanje i daljnje školovanje stanovništva poboljšati će se slika na tržištu rada što će rezultirati smanjenjem udjela zaposlenih s nezavršenom osnovnom školom, povećanjem zapošljivosti osoba s visokom razinom obrazovanja te izrazitim povećanjem zapošljavanja osoba sa završenom srednjom školom te će takva situacija utjecajem na tržište rada direktno imati utjecaj i na socijalnu uključenost pojedinca.

3. ISPADANJE IZ OBRAZOVANJA

Društvo u cjelini i tržište rada pred pojedinca postavlja određena očekivanja i kriterije te je stoga jedan od većih zahtjeva za pojedinca srednjoškolsko obrazovanje. U razvijenim zemljama osobe koje ispadnu iz srednjoškolskog obrazovanja izrazito su ranjiva skupina. (Ferić i sur., 2010.). Prema nekim državama članicama Europske unije ispadanje iz obrazovanja podrazumijeva rano napuštanje školovanja bez stjecanja odgovarajuće kvalifikacije, dok za druge ispadanje iz obrazovanja podrazumijeva napuštanje školovanja prije stjecanja višeg stupnja srednjoškolskog obrazovanja. Ispadanje iz obrazovanja je fenomen koji ima mogućnost pojavljivanja u različitim oblicima te se manifestira na različite kategorije učenika. Različite marginalizirane i ranjive skupine učenika najčešće se suočavaju s fenomenom ispadanja iz obrazovanja, što se posebice odnosi na pripadnike romske nacionalne manjine. (Europska agencija za posebne potrebe i uključivo obrazovanje, 2017.). Ispadanje iz obrazovanja ima poseban značaj i posljedice u postindustrijskom vremenu i vremenu različitih tehnoloških napredaka koji pred pojedinca i na tržište rada postavljaju sve veće kriterije i očekivanja

u obrazovnim postignućima. Posljedice s kojima se suočavaju mlade osobe koje su bez srednjoškolskog obrazovanja su raznolike te uzrokuju različite ranjivosti u životu koje se manifestiraju kao nezaposlenost, ovisnost o državnoj pomoći, nezdravim i disfunkcionalnim partnerskim i obiteljskim odnosima koji često završavaju razvodima te se i njihova djeca često nalaze u riziku od ispadanja iz obrazovanja. Prema tome mlade osobe koje ispadnu iz obrazovanja nalaze se u osam puta većem riziku od završetka u zatvoru, pokazuju sklonosti prema kriminalu te je njihova ovisnost o državnoj pomoći veća u odnosu na mlade osobe koje su stekle obrazovanje. Prema tome, takve osobe ne samo da se nalaze u ekonomskim, socijalnim i društvenim poteškoćama već predstavljaju obavezu i odgovornost socijalne i obrazovne politike te trošak države zato jer većina mladih koji ispadnu iz obrazovanja nisu u mogućnosti biti ekonomski neovisni. (Bridgeland i sur., 2006.).

Slika 3.1. Stanovništvo od 15 i više godine prema najvišoj završenoj školi i spolu prema popisima.

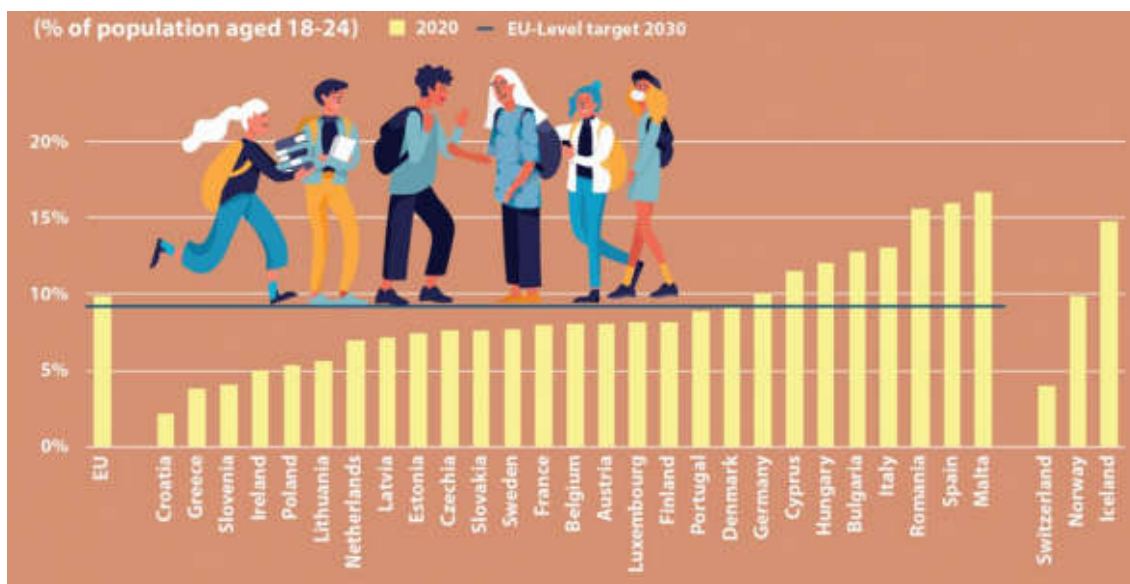
	Osnovno obrazovanje ili manje, % <i>Basic education or less, %</i>			Srednjoškolsko obrazovanje, % <i>Upper secondary education, %</i>			Visoko obrazovanje, % <i>Higher education, %</i>		
	ukupno <i>Total</i>	žene <i>Women</i>	muškarci <i>Men</i>	ukupno <i>Total</i>	žene <i>Women</i>	muškarci <i>Men</i>	ukupno <i>Total</i>	žene <i>Women</i>	muškarci <i>Men</i>
1961.	85,6	92,4	77,8	12,6	6,8	19,4	1,8	0,8	2,8
1971.	75,9	84,3	66,6	20,5	13,4	28,4	3,6	2,3	5,0
1981.	65,1	73,8	55,5	28,5	21,3	36,4	6,4	4,9	8,1
1991.	54,0	61,7	45,5	36,5	30,3	43,4	9,5	8,0	11,1
2001.	40,6	48,3	32,2	47,4	40,5	55,0	12,0	11,2	12,8
2011. ¹¹	30,8	37,2	23,8	52,6	45,9	60,0	16,4	16,7	16,0

Izvor: Državni zavod za statistiku, 2020.

Iz priložene slike vidljivo je da je 2011. godine 30,8% osoba završilo samo osnovno obrazovanje ili manje od osnovnoškolskog obrazovanja, odnosno ispali su iz obrazovanja prije stjecanja osnovnoškolskog obrazovanja. Promatrajući razlike u odnosu na spol 37, 2% žena je završilo osnovnoškolsko obrazovanje ili manje od osnovne škole u odnosu na muškarce od kojih je 23,8% završilo osnovnu školu ili manje. Promatrajući priloženu sliku vidljivo je povećanje stjecanja srednjoškolskog obrazovanja 2011. godine prema kojem je sveukupno 52,6% završilo srednjoškolsko obrazovanje u odnosu na 2001. godinu. Prema tome vidljiv je nastavak i završavanje

srednjoškolskog obrazovanja osoba. (Državni zavod za statistiku, 2020.). No i dalje je u Republici Hrvatskoj slaba obrazovna struktura stanovništva u kojoj dominiraju osobe sa srednjoškolskim i osnovnoškolskim obrazovanjem, a situaciju dodatno pogoršava činjenica da mnogo mladih napuštaju školovanje prije stjecanja srednjoškolskog obrazovanja. (Ferić i sur., 2010.).

Slika 3.2. Postotak ranog ispadanja iz obrazovanja, 2020.

Izvor: Eurostat statistics explained, 2021.

Prema podacima iz 2006. godine u većini europskih zemalja stopa ispadanja iz obrazovanja kreće se od 5% do 15%, dok s druge strane veća stopa ispadanja iz obrazovanja je u Malti, Španjolskoj, Portugalu i posebice u Turskoj. (Eurostat Yearbook, 2008.). Tijekom godina nije došlo do znatnijeg smanjenja mladih koji su ispali iz obrazovanja te je prema tome 2012. godine 12,7% mladih koji su u dobi od 18 do 24 godine ispali iz obrazovanja, odnosno mlade osobe koje nisu završili srednju školu te koji nisu u sustavu obrazovanju niti nekom drugom obliku edukacije. U većini zemalja muške osobe se nalaze u većem riziku ispadanja iz obrazovanja u odnosu na mlade osobe ženskog spola. (Europska komisija, 2013.). Prema priloženim podacima sa slike u Hrvatskoj u 2020. godini udio osoba koje su rano napustile obrazovanje smanjio se na 2,2% u odnosu na ostale zemlje u Europskoj uniji čiji udio je bio 9,9%. Hrvatska je napravila veliki pomak u smanjenju mladih koji su rano napustili obrazovanje te je 2010. godine udio mladih koji su rano napustili obrazovanje bio 5,2%. U Sloveniji udio

mladih koji su rano ispali iz obrazovanja 2020. godine bio je 4,1% te se taj udio smanjio s obzirom na 2010. godinu koji je iznosio 5% dok je u Španjolskoj udio mladih koji su napustili obrazovanje izrazito velik te 2020. godine je 16% mladih osoba rano napustilo obrazovanje. U Hrvatskoj utjecaj socioekonomskog položaja mladih osoba koje ispadaju iz obrazovanja je izrazito mali te iznosi 1,4% u odnosu na ostale zemlje Europske unije gdje je 4,4% socioekonomski položaj povezan s ranim ispadanjem iz obrazovanja. (Eurostat statistics explained, 2021.). Na tržištu rada zbog toga nastaje situacija u kojoj se pojavljuje veliki broj nisko kvalificiranih osoba sa završenom osnovnom školom ili bez nje te prema tome takva situacija predstavlja izazove i poteškoće u ostvarivanju ekonomskih ciljeva zemlje i postizanju veće konkurentnosti. (Ferić i sur., 2010.). Vidljive su regionalne razlike u udjelu mladih koji su rano ispali iz obrazovanja zato jer postoje i određene razlike u obrazovnom sustavu, povijesne, ekonomske i socijalne razlike koje su karakteristične za svaku zemlju. Prema tome kod nekih zemalja na europskom području vidljiv je napredak u smanjenju ispadanja iz obrazovanja dok s druge strane u nekim zemljama taj udio je ostao isti ili se situacija pogoršala i stoga je važno promatrati fenomen ispadanja iz obrazovanja s obzirom na socijalnu, ekonomsku i obrazovnu situaciju pojedine zemlje. (Europska komisija, 2013). Budući da je ispadanje iz obrazovanja kompleksan problem koji uz sebe kumulativno veže nekoliko čimbenika te nije uvijek vezan samo uz jedan čimbenik, veliku ulogu i utjecaj imaju i individualne predispozicije vezane uz učenje, školu, socioekonomske, osobne, obiteljske i emocionalne poteškoće s kojima se suočavaju mlade osobe. Na ispadanje iz obrazovanja također utječe i učenikovo mjesto stanovanja, školska klima i okolina koja ukoliko je negativna i nezdrava utječe negativno i nepovoljno na mladu osobu te prema tome može biti okidač za rano ispadanje iz obrazovanja. (Europska komisija, 2013.). Tri najvažnije skupine rizičnih čimbenika ranog napuštanja obrazovanja su akademski čimbenik, čimbenik devijantnog ili problematičnog ponašanja te čimbenik uz koji se vežu sociodemografska obilježja i karakteristike obitelji učenika. (Ferić i sur., 2010.). Akademski čimbenik uključuje učenikovo sudjelovanje i angažiranost u obrazovanju i cjelokupnom obrazovnom procesu te učenikovu spremnost na ispunjavanje školskih obaveza i zadataka. Prema tome nesudjelovanje u školskim obavezama, doživljavanje neuspjeha i loših ocjena prilikom ispunjavanja školskih obaveza u ranijim godinama obrazovanja može rezultirati

smanjenjem samopouzdanja te u konačnici ranim napuštanjem školovanja. (Finn, 1993.). Rizični čimbenik devijantnog ili problematičnog ponašanja manifestira se kroz uzimanje i uživanje u drogama, delikvenciji, disciplinskim problemima i agresivnom ponašanju te često izostajanje i bježanje s nastave. (Ferić i sur., 2010. prema Cairns i sur., 1989., Suh i sur., 2007.). Rizični čimbenik nasilnog ponašanja, odnosno devijantnog i problematičnog ponašanja se preklapa i utječe na rizik ispadanja iz obrazovanja. Manifestira se kroz različite aspekte pojedinca te uključuje socijalno povlačenje, manjak interesa za školom i školskim obvezama te probleme u ponašanju pojedinca. Nadalje sociodemografska obilježja i karakteristike obitelji učenika imaju veliki utjecaj na ispadanje iz obrazovanja koje se manifestira kroz manjak roditeljske i emocionalne podrške, pripadanjem etničkoj manjini i slabijim socioekonomskim statusom. (Hunt i sur., 2002.). Nadalje, vremensko i novčano ulaganje roditelja u djetetovo obrazovanje te odrastanje mlade osobe u jednoroditeljskoj obitelji ima znatan utjecaj na rano ispadanje iz obrazovanja. (Rumberger, 2001). Roditeljska ulaganja su vrsta kapitala koja su usmjerena prema obrazovnim postignućima djece. (Burušić, 2010.). Najveći utjecaj na odluku ranog napuštanja školovanja imaju akademski neuspjeh, niske profesionalne aspiracije i nepovoljni ekonomski i socijalni uvjeti. Odluka o ispadanju iz obrazovanja ovisi jednim dijelom i o institucionalnom sustavu škola pojedine zemlje koja uključuje značajke poput tipa škole, nastavnog plana i programa, postojanja programa prilagođenih za učenike s posebnim potrebama, postupcima discipliniranja, načini i oblici interakcije učenika i nastavnika i druge bitne značajke za mlade i njihovu odnos prema školovanju i odluku o napuštanju školovanja. (Ferić i sur., 2010.). Zbog kompleksnosti problema ispadanja iz obrazovanja i njegovog raspršivanja na različite sfere života pojedinca treba ga promatrati iz različitih perspektiva ne zanemarujući društvenu i školsku okolinu te pojedinčeve i obiteljske predispozicije koje imaju utjecaj na rizik ispadanja iz obrazovanja.

3.1. Ispadanje iz obrazovanja učenika s teškoćama u razvoju

Mlade osobe s teškoćama u razvoju su izrazito ranjiva skupina koja se nalazi u povećanom riziku od socijalne isključenosti i ranog ispadanja iz obrazovanja. Ispadanje iz obrazovanja slijedi zbog različitih razloga prvenstveno u nepravovremenoj,

nedostatnoj i nedovoljno učinkovitoj psihosocijalnoj podršci mladima s teškoćama u razvoju i njihovim obiteljima. Tijekom obrazovanja susreću se sa sustavnom diskriminacijom te je stoga izuzetno važno prepoznati učenike koji su u riziku od ispadanja iz obrazovanja i pravovremeno reagirati i pružiti im odgovarajuću podršku kroz individualizirani pristup. Učenici koji imaju lake intelektualne teškoće, specifične teškoće u učenju, oštećenja govorno-jezične komunikacije, poremećaje u ponašanju i oštećenja mentalnog zdravlja nalaze se u velikom riziku od obrazovnog neuspjeha u redovnom obrazovnom sustavu te prema tome odgovornost obrazovnog sustava je osiguravanje adekvatne podrške učenicima s posebnim obrazovnim potrebama. (Popović i Buljevac, 2016.). Uz slabija obrazovna postignuća često teže sklapaju prijateljstva te se susreću s emocionalnim poteškoćama i problemima u ponašanju. (Europska agencija za posebne potrebe i uključivo obrazovanje, 2017.). Mladi s teškoćama u razvoju susreću se s izazovima manjeg razumijevanja svojih potreba od okoline jer su njihove teškoće manje vidljive u odnosu na tjelesna oštećenja, oštećenja vida i sluha. (Popović i Buljevac, 2016.). Prema tome manje vidljiva teškoća koju mlade osobe imaju je problem s čitanjem te se prema tome oni nalaze u visokom riziku od ispadanja iz obrazovanja, ali i u riziku od suicida u odnosu na svoje vršnjake. (Europska agencija za posebne potrebe i uključivo obrazovanje, 2017.). U Republici Hrvatskoj 63% osoba s invaliditeom nema završenu osnovnu školu ili samo ima završeno osnovnoškolsko obrazovanje, 28% osoba s invaliditetom ima stečenu srednju stručnu spremu, a 3% ih ima stečenu visoku ili višu stručnu spremu dok je specijalno obrazovanje ostvarilo 6% osoba s invaliditetom. (Hrvatski zavod za javno zdravstvo, 2017.). U odnosu na podatke iz 2014. godine vidljiv je napredak koji je rezultirao smanjenjem osoba s invaliditetom koje imaju završenu osnovnu školu ili manje. U Hrvatskoj je 2014. godine 66% osoba s invaliditetom imalo završenu osnovnu školu ili manje od toga, ali s druge strane stečenu visoku ili višu stručnu spremu ima 3% osoba s invaliditetom. Nije vidljiv napredak stjecanja više ili visoke stručne spreme kao niti znatni napredak osoba s invaliditetom koje imaju stečeno srednjoškolsko obrazovanje. (Hrvatski zavod za javno zdravstvo, 2014.). Nizak postotak mladih s invaliditetom koji završavaju srednju školu predstavlja rizik od ispadanja iz obrazovanja te je za osobe s invaliditetom to izrazito kompleksan problem. (Popović i Buljevac, 2016.). Navedena obrazovna situacija u kojoj 63% osoba s invaliditetom ima osnovnoškolsko obrazovanje

ili manje od toga je zabrinjavajuća te nam daje naznake da osobama s invaliditetom nije pružena pravovremena i adekvatna podrška te odgovarajući individualizirani pristup i da su potrebne efikasne mjere prevencije kako bi se poboljšala obrazovna situacija osoba s invaliditetom. Učenici s teškoćama u razvoju najčešće se obrazuju u strukovnim srednjim školama i trogodišnjim strukovnim srednjim školama koje imaju najveće stope napuštanja obrazovanja. Trogodišnju strukovnu srednju školu najčešće pohađaju učenici koji su osnovnu školu završili u posebnim odgojno-obrazovnim ustanovama i tada na temelju donesenog stručnog mišljenja Službe za profesionalno usmjeravanje upisuju trogodišnje strukovne škole. Od izuzetne je važnosti provođenje profesionalnog usmjeravanja zato jer se u tom postupku utvrđuje najprikladniji program obrazovanja s obzirom na učenikove mogućnosti i interese koji su za njihovu dobrobit i u skladu s njihovim zdravstvenim i funkcionalnim statusom. Ukoliko je provedba postupka profesionalnog usmjeravanja bila nekvalitetno provedena to rezultira time da učenici upišu programe koji nisu u njihovom interesu ili nemaju adekvatne sposobnosti za uspješno obavljanje poslova u tom zanimanju i time se povećava rizik za obrazovni neuspjeh i ispadanje iz obrazovanja. Problem predstavlja i manjak izbora nastavnih programa u manjim sredinama te se stoga učenike s teškoćama u razvoju se upućuje na neadekvatna zanimanja što može rezultirati rizikom napuštanja obrazovanja. Dostupnost resursa u kojima živi i odrasta osoba s invaliditetom utječe na izbor nastavnih programa i na upućivanje na adekvatna i željena zanimanja. Ukoliko mladima s teškoćama u razvoju nije pružena adekvatna podrška i pomoć, rizični čimbenici utječu na ispadanje iz obrazovanja. Najveći utjecaj na ispadanje iz obrazovanja na učenike s teškoćama u razvoju imaju njegove teškoće te podrška koju dobiva u odgojno-obrazovni ustanovama i centrima za rehabilitaciju. Nizak socioekonomski status iz kojeg proizlaze različiti socijalni rizici i problemi u obitelji, siromaštvo, nezaposlenost, disfunkcionalni obiteljski odnosi i ostali socijalni i obiteljski problemi te nemogućnost dovoljne posvećenosti obrazovanju, nedostatak roditeljskog kapaciteta te pružanje pomoći i podrške djetetu s teškoćama u razvoju, u većoj mjeri utječu na rano ispadanje iz obrazovanja učenika s teškoćama u razvoju. U hrvatskim školama uzrok ranog ispadanja iz obrazovanja dolazi uslijed čimbenika teškoća mentalnog zdravlja do kojeg dolazi zbog neučinkovitosti tretmana bolesti ili neobuhvaćenosti učenika tretmanom, ali i s nedostatkom podrške i uvjeta koji su primjereni za učenike s teškoćama mentalnog

zdravlja. Učenici s teškoćama u razvoju koji se školuju u redovnim ustanovama obrazovanja nalaze se u velikom riziku od socijalne isključenosti i neuspjeha u obrazovnim postignućima. Rano ispadanje iz obrazovanja učenika s teškoćama u razvoju rezultat je nesenzibiliziranosti i nepripremljenosti školske okoline, diskriminacije, stigmatizacije i izolacije od učenika i nastavnika, maloljetničkih trudnoća, manjak podrške i pomoći u školi, invaliditet koji postaje identitet pojedinca, neadekvatan i nedostatan sustav podrške učeniku i njegovoj obitelji u lokalnoj zajednici u različitim slučajevima socijalnih problema i rizika. (Popović i Buljevac, 2016.).

3.2. Određivanje pojma i terminologija ispadanja iz obrazovanja

U zemljama Europske unije pojam i fenomen ispadanja učenika iz sustava obrazovanja istražuje se duže vrijeme za razliku od Hrvatske gdje se taj problem u samim počecima spominjanja i istraživanja. Prema tome upotrebljava se različita terminologija za učenike koji su rano odustali od školovanja. (Baturina i sur., 2014.). Uspoređujući hrvatsku i stranu terminologiju uočljivo je često korištenje termina ispadanje učenika iz sustava obrazovanja, ali se također upotrebljavaju termini rano napuštanje školovanja, odustajanje od obrazovanja, prijevremeno napuštanje školovanja i prekidanje školovanja. (Baturina i sur., 2014.). Također u hrvatskom jeziku i literaturi učenici koji odustaju, napuštaju ili ispadaju iz obrazovanja naziva se odustajateljima. (Milas i Ferić, 2009.). Odustajajući su mlade osobe koje su rano napustile obrazovanje koje imaju osnovnoškolsko obrazovanje ili manje od toga te su školovanje napustile prije stjecanja srednjoškolskog obrazovanja te koje nisu u sustavu obrazovanja ili treninga. (Europska komisija, 2013).

3.3. Razlozi ranog ispadanja iz obrazovanja

Različiti su razlozi ranog ispadanja iz obrazovanja te se neki od najistaknutijih razloga ranog ispadanja iz obrazovanja odnose na manjak motivacije i interesa za školu te manjak sposobnosti. Manjak motivacije i interesa za školu vidljiv je kod više od polovice mladih osoba koji su ranije ispali iz obrazovanja, a manjak sposobnosti manifestira se kroz probleme u razumijevanju gradiva i slabim ocjenama. (Ferić i sur., 2010.). Mlade osobe koje napuste obrazovanje zbog manjka interesa i motivacije teže

tome da je škola dosadno mjesto te prema tome provode više vremena s mladim osobama koje dijele jednako mišljenje o školi. (Bridgeland i sur., 2006). Kumulativan je učinak razloga te je uvijek više razloga koji utječu na rano ispadanje iz obrazovanja. (Ferić i sur., 2010.). Mlade osobe ispadaju iz obrazovanja iz osobnih razloga koji su najčešće vezani uz rano zapošljavanje zbog financijske nestabilnosti, trudnoća te briga o članu obitelji. Karakteristično za mlade osobe koje su školovanje napustile zbog osobnih razloga nije u bliskoj vezi s manjkom motivacije ili sposobnosti jer su te mlade osobe imale izražen interes za školom no zbog utjecaja osobnih razloga bili su primorani napustiti školovanje. (Bridgeland i sur., 2006). Djeca koja odrastaju u obiteljima niskog socioekonomskog statusa, socijalno problematičnim obiteljima te djeca pripadnici romske nacionalne manjine čiji roditelji najčešće nemaju završenu srednju školu, nezaposleni su ili ako su zaposleni tada rade na slabo plaćenim poslovima nalaze se u riziku od ranog ispadanja iz obrazovanja zbog manjka roditeljske motivacije i roditeljskog očekivanja da se dijete zaposli i financijski pomaže obitelji. (Ferić i sur., 2010.). Nadalje još neki od čestih razloga ranog ispadanja iz sustava obrazovanja je prevelik broj izostanaka i isključivanje iz škole zbog lošeg vladanja. Lijenost, nemotiviranost i nezainteresiranost za školu, učestalo ponavljanje razreda i velik broj neopravdanih izostanaka su još neki od razloga ranog ispadanja iz obrazovanja. Do prekidanja školovanja najčešće dolazi nakon prvog ili drugog razreda srednje škole, a neki mladi nisu ni pokušavali upisati srednju školu. Mlade osobe bez srednje škole imaju braću i sestre koji su također ranije ispali iz obrazovanja te su njihovi roditelji nemotivirani i nezainteresirani za njihovo školovanje. Promatrajući perspektivu srednjoškolskih profesora, do ispadanja iz obrazovanja najčešće dolazi zbog lošeg školskog uspjeha koji je najčešće povezan s lošim i pogrešnim odabirom srednje škole koji nije u skladu s interesom, mogućnostima i sposobnostima učenika, manjka sposobnosti i nesređene obiteljske situacije, delinkventnog ponašanja i materijalne oskudice. Zbog težih i zahtjevnijih školskih programa učenici gube motivaciju za školom i za učenjem te sve češće izostaju iz škole što rezultira gomilanjem školskog programa i obaveza, negativnih ocjena i sklapanja prijateljstava s lošim društvom i delinkventnim ponašanjem. Prema tome, u navedenim situacijama učenici najčešće ispadaju iz obrazovanja samoinicijativno ili su pak isključeni iz škole zbog svojeg lošeg

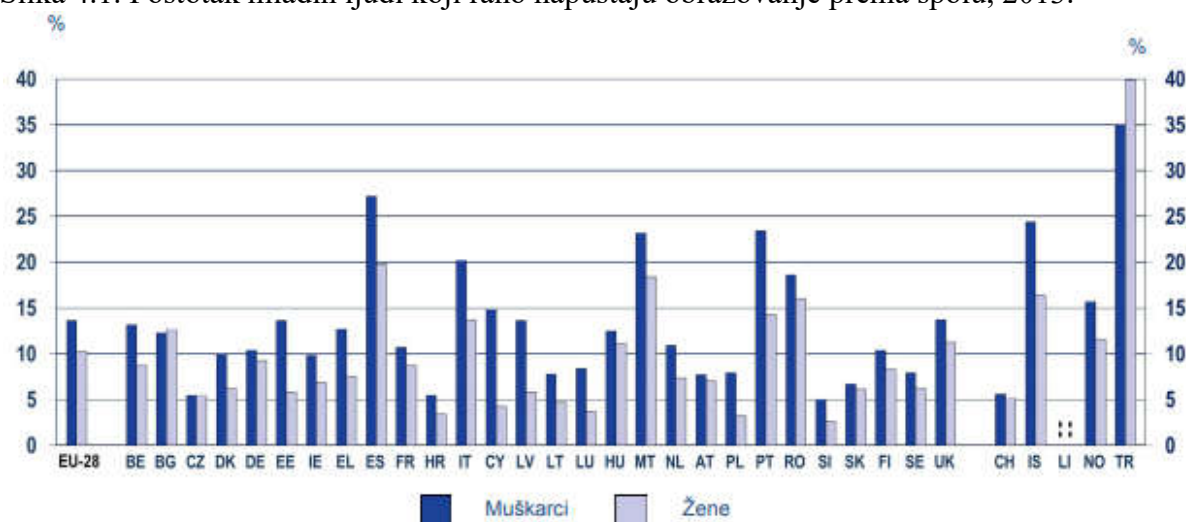
ponašanja, nediscipline, prevelikog broja izostanaka s nastave ili učestalog ponavljanja razreda. (Ferić i sur., 2010.).

4. RIZIČNI ČIMBENIK ISPADANJA IZ OBRAZOVANJA VEZANI UZ POJEDINCA I OBITELJ

Uočavanje pravodobnog rizičnog čimbenika predstavlja izazov zato jer rizični čimbenici ispadanja iz obrazovanja mogu biti vezani uz pojedinca i njegove individualne karakteristike, uz školu, obitelj i zajednicu u kojoj mlada osoba živi i odrasta. (Rumberger, 2001.). Od individualnih, karakteristike koje su važne i imaju utjecaj na rano ispadanje iz obrazovanja odnose se na ponašanje, vrijednosti i stavove koje pojedinac ima. Od izuzetne važnosti kao jedne od individualnih karakteristika je pojedinčeva angažiranost koja se odnosi na akademsko i socijalno sudjelovanje te sudjelovanje u učenju. (Rumberger, 2001.). Ukoliko je učenikova angažiranost u školi i sklapanju prijateljstava slabija njegov rizik za ispadanjem iz obrazovanja se povećava, jer ne stvara prijateljsku mrežu i oslonac te njegovo nesudjelovanje u školskim obvezama dovodi do slabljenja njegovih sposobnosti i manjku samopouzdanja. Roditelj ima veliki utjecaj na ponašanje učenika, njegove stavove i vrednovanje važnosti obrazovanja. Oni pridonose stvaranju stava djeteta prema obrazovanju kroz iznošenje vlastitog stava i primjera obrazovanja kao vrijednosti i time utječu na vrijednosne stavove učenika, odnosno njihovog djeteta. Na učenikova postignuća i ostanak u obrazovanju utječe i socioekonomski status, socijalna isključenost, siromaštvo, stambeni uvjeti i segregacija u stanovanju stoga učenik svoje obrazovanje prekida iz osobnih razloga koja se najčešće odnose na zapošljavanje u svrhu financijske pomoći obitelji. Prema tome takve mlade osobe koje su bez roditeljske podrške, motivacije i potpore te koje su primorane preuzeti odgovornost odraslih u visokom su riziku od napuštanja školovanja u odnosu na mlade koji žive u suprotnim okolnostima i s roditeljskom podrškom i potporom. (Baturina i sur., 2014.). Obitelj za pojedinca predstavlja primaran izvor podrške i utjecaja te se pojedinac pod utjecajem okoline i obitelji razvija kao osoba. Roditeljska uloga u djetetovom obrazovanju i ulaganje resursa u dijete utječu na usmjeravanje njihove djece prema obrazovanju i kognitivnim vještinama. (Baturina i sur., 2014.). Disfunkcionalno funkcioniranje obitelji ima veliki

utjecaj na učenika i njegov uspjeh i izvršavanje školskih obaveza. Mlada osoba koja odrasta u takvim obiteljima koje imaju disfunkcionalne karakteristike poput nezaposlenosti, alkoholizma i izbjivanja iz obiteljskog doma rezultiraju negativnim utjecajem na mladu osobu, odnosno na njegovo ponašanje u školi koje se manifestira bježanjem iz škole, izostajanjem sa sata te neodgovornom izvršavanju školskih obaveza. Prema tome ponašanje pojedinca koje je delikventnog karaktera utječe na njegove školske uspjehe i povećava rizik od ranog ispadanja iz obrazovanja te rezultira lošijim školskim uspjehom, savladavanjem gradiva i u konačnici često dovodi do napuštanja školovanja. (Cajner-Mraović i Šućur, 1997.). Također kao jedna od individualnih karakteristika je i spol te shodno tomu dječaci dvostruko više ispadaju iz obrazovanja u odnosu na djevojke. (Europska komisija/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014. prema Tragaau i van der Veldenu, 2011.).

Slika 4.1. Postotak mladih ljudi koji rano napuštaju obrazovanje prema spolu, 2013.

Izvor: Europska komisija/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014. prema Eurostat, EU_LFS, 2014.

U većini zemalja vidljiva je razlika ranog ispadanja iz obrazovanja između dječaka i djevojaka te su prema tome dječaci skloniji ranom ispadanju iz obrazovanja. No promatrajući podatke u Turskoj i Bugarskoj vidljiv je suprotan trend. Za Tursku i Bugarsku je specifičan trend u kojemu djevojke više ispadaju iz obrazovanja u odnosu na dječake te je u Turskoj vidljiva razlika od 4,9%, a u Bugarskoj razlika od 0,4% između djevojaka i dječaka. (Europska komisija/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014.). Razlog takvog trenda u Turskoj i Bugarskoj je nestabilnost djevojaka u obrazovnom sustavu, odnosno djevojke nepohađaju obrazovne ustanove. Utjecaje na navedenu

situaciju imaju različiti čimbenici koji su povezani s određenim očekivanjima i ulogama žena pod utjecajem kulturoloških čimbenika, različitim ograničenjima na tržištu rada i obiteljskim čimbenicima u Turskoj i Bugarskoj. (Europska komisija/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014. prema Cemalcilar i Goksen, 2012.).

4.1. Rizični čimbenik ispadanja iz obrazovanja vezan uz školski sustav

Školski sustav ima svoja određena pravila i obaveze koje su usmjerene prema učenicima. Uloga i zadatak pravila i obaveza je način na koji bi se uspjeh učenika vrednovao i kako bi se prepoznale određena znanja i vještine. (Baturina i sur., 2014.). Obilježja škole, školskog okruženja i školske klime u kojoj se učenik nalazi utječe na rizik ispadanja iz obrazovanja. Prema tome postoje četiri ključne karakteristike škole koje utječu na učenika i odnose se na učenikove sposobnosti i socijalne strukture, školske resurse, strukturne karakteristike škole te školske politike, procese i prakse. Faktor učenikovih sposobnosti i socijalne strukture utječe na socijalnoj i individualnoj razini. (Rumberger, 2001). Karakteristike školskih resursa odnose se na odnos između učenika i učitelja te na kvalitetu učitelja u školi. Kvalitetniji odnos između učenika i učitelja doprinosi manjem riziku od ranog ispadanja iz obrazovanja. (Rumberger, 2001. prema Rumberger i Thomas, 2000.). Strukturne karakteristike škole odnose se na veličinu škole, lokaciju škole, tip vlasništva škole koji podrazumijeva privatno ili javno vlasništvo škole i slične strukturne karakteristike. Rizik ispadanja iz obrazovanja manji je u privatnim školama u odnosu na javne škole. (Rumberger 2001. prema Bryk i Thum, 1989., Coleman i Hoffer, 1987., Evans i Schwab, 1995., Neal, 1997., Rumberger i Thomas, 2000., Sander i Krautman, 1995.). Školska politika, procesi i praksa odnose se na akademsku i društvenu klimu koja podrazumijeva redovito pohađanje i sudjelovanje u nastavi, sudjelovanje učenika u naprednim tečajevima i učenikovo percepciji poštene politike provođenja discipline imaju mogućnost predviđanja stope ranog ispadanja učenika iz obrazovanja. Na navedeni način predviđanja stope ranog ispadanja učenika iz obrazovanja moguće je i nakon utjecaja na kontrolu individualnih i strukturnih obilježja škole. (Rumberger, 2001. prema Bryk i Thum, 1989., Rumberger, 1995., Rumberger i Thomas, 2000.). Pozitivan i poticajan rezultat na mlade u riziku od ispadanja iz

obrazovanja pokazuje pozitivna klima u školi, angažiranost nastavnog osoblja u pružanju individualne i socijalne podrške te održavanje razredne discipline. (Baturina i sur., 2014.). Prema tome za uspješno školovanje i smanjenje ranog ispadanja iz obrazovanja škole imaju obavezu osigurati uvjete za zdravu okolinu koja je poticajna za mentalni i fizički razvoj te socijalnu dobrobit učenika, stvoriti sigurno okruženje za učenika te sprječavati neprihvatljive oblike ponašanja. Važna uloga škole je suradnja s tijelima socijalne skrbi i drugim nadležnim tijelima, praćenje socijalnih problema i rizika koji se pojave kod učenika te pravovremeno djelovanje i poduzimanje mjera za njihovo otklanjanje. (NN 126/12, čl. 67.). Škola kao ustanova ima utjecaj i mogućnosti pružiti učenicima koji se nalaze u riziku od ispadanja iz obrazovanja zaštitne čimbenike kojima bi se umanjili rizici ispadanja iz obrazovanja. S druge strane nema utjecaja na promjene individualnih obilježja učenika niti na njihove obitelji i zajednicu u kojoj žive, ali može ih zaštititi pružanjem pozitivnog okruženja za učenje, olakšavanjem akademskog i društvenog uspjeha, ali ujedno i postavljanjem visokih i ostvarivih akademskih i socijalnih očekivanja što bi rezultiralo zadržavanjem učenika u školi. (Baturina i sur., 2014.).

4.2. Rizični čimbenik ispadanja iz obrazovanja vezan uz vršnjake i društvenu okolinu

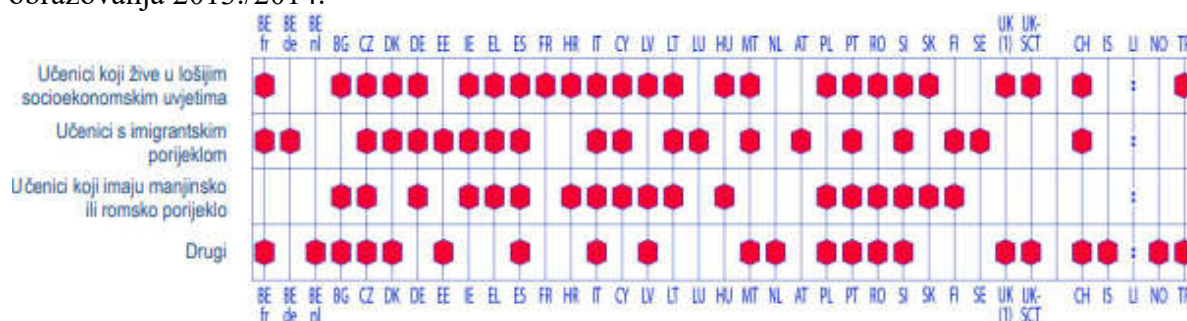
Vršnjačke skupine imaju utjecaj na život mladih osoba i na njihovu uspješnost u obrazovanju. Podrška od vršnjaka je izrazito važna u vrijeme adolescencije učenicima koji su u riziku od napuštanja obrazovanja. (Baturina i sur., 2014.). Mladi koji se druže s vršnjacima koji su uspješni u zadovoljavanju školskih obaveza utječu na mlade i na njihovo ponašanje te utječu na postizanje boljih školskih postignuća. (Baturina i sur. 2014. prema Tolan i Loeber, 1993.). Prema tome vršnjačko prihvaćanje i sklapanje kvalitetnih prijateljstava izuzetno je važno za pojedinca i njegov uspjeh u školi. Ukoliko mlada osoba doživi odbacivanje od svojih vršnjaka povlači se u sebe te takav utjecaj negativnih društvenih iskustava na razini grupe može povećati rizik od napuštanja školovanja. Stoga druženje i utjecaj djece koja su poticajna za učenje, znatiželjna za znanjem i teže školskom postignuću doprinose motivaciji i boljim rezultatima u školi, ali pak s druge strane druženje s djecom koja imaju suprotnu perspektivu prema školi i učenju ima suprotan učinak. (Baturina i sur., 2014.). Uz vršnjačke skupine istaknut je

utjecaj okoline u kojoj pojedinac živi i odrasta, odnosno prostorno okruženje u kojemu mlada osoba živi i odrasta. Ukoliko živi u seoskom naselju ili izdvojenom objektu ima smanjenu dostupnost obrazovnim i nekim drugim institucijama, susreće se s određenim ograničenjima i time ima skromniji obrazovni ishod te je zbog toga u većem riziku od ispadanja iz obrazovanja. (Matković, 2010.). Prema tome ukoliko je kvalitetnija i poticajna okolina i susjedstvo u kojoj mlada osoba živi tada je rizik od ispadanja iz obrazovanja manji. (Rumberger, 2001. prema Crane, 1991.). Posebice ovakav utjecaj okoline i susjedstva ima znatan utjecaj na dječake i njihov rizik od ispadanja iz obrazovanja. (Rumberger, 2001. prema Clark, 1992.). Nedostupnost prostornih resursa za razvoj i igru, parkova i igrališta te negativni utjecaji okoline koji su ključni za mlade osobe povećavaju rizik od ispadanja iz obrazovanja. (Rumberger, 2001. prema Brooks-Gunn, 1997., Hallinan i Williams, 1990., Wilson, 1987.). Uz neadekvatne i nedostupne prostorne resurse ključan je i utjecaj mladih koji žive u blizini pojedinca te ukoliko su to mlade osobe koje su rano ispale iz obrazovanja ili se nalaze u riziku od ispadanja imaju veliki utjecaj na vjerojatnost ranog ispadanja mlade osobe iz obrazovanja. (Rumberger, 2001. prema Carbonaro, 1998.). Mladi koji su pripadnici ranjivijih društvenih grupa i koji su odrasli u siromašnim zajednicama ostvaruju niže obrazovne rezultate te time se povećava rizik prenošenja iskustva siromaštva i socijalne isključenosti među generacijama. (Baturina i sur., 2014.).

4.3. Rizični čimbenik ispadanja iz obrazovanja vezan uz socioekonomsku poziciju obitelji

Socioekonomska pozicija obitelji u kojoj pojedinac živi, razvija se i odrasta ima snažan utjecaj na povećanje ranog ispadanja iz obrazovanja. (Europska komisija/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014.). Prema tome mlade osobe koje dolaze iz obitelji u kojoj je slaba socioekonomska situacija, roditelji su nezaposleni ili imaju niska primanja i imaju niži stupanj obrazovanja imaju veliki utjecaj na rizik od ranog ispadanja iz obrazovanja. (Europska komisija/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014. prema Europski parlament, 2011.). Promatrajući europske zemlje, posebice Bugarsku, Nizozemsku i Austriju vidljiva je očita povezanost i utjecaj između ranog ispadanja iz obrazovanja i socioekonomskog položaja obitelji pojedinca.

Slika 4.2. Ciljne skupine koje su izložene visokom riziku od ranog napuštanja obrazovanja 2013./2014.

Izvor: Europska komisija EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014. prema Eurydice.

Prema podacima vidljivima sa slike učenici koji žive u lošijim socioekonomskim uvjetima su izrazito rizična skupina koja je sklona ranom ispadanju iz obrazovanja te je takav rizik pristuan u većini zemalja uključujući i Republiku Hrvatsku. Zbog težih ekonomskih i financijskih životnih uvjeta mlade osobe se rano zapošljavaju kako bi financijski pomagale svojoj obitelji, no opterećenost radnim obavezama utječe na njihove školske obaveze i na njihovo cjelokupno obrazovanje. Niska obrazovna razina roditelja, posebice niska razina obrazovanja majke, odrastanje u jednoroditeljskoj obitelji, loši životni uvjeti, odrastanje i život u disfunkcionalnim i nasilnim odnosima kod mladih osoba povećava rizik od ranog ispadanja iz obrazovanja. (Europska komisija EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014.). Rizik ispadanja iz obrazovanja je veći kod djece čiji roditelji nisu završili tercijarno obrazovanje te čija oba roditelja nemaju završenu srednju školu u odnosu na djecu roditelja koji imaju sveučilišne diplome. (Matković, 2010.) S druge strane roditelji sa višim stupnjem obrazovanja bolje usmjeravaju, vode i motiviraju dijete kroz obrazovni proces te imaju mogućnosti osigurati im obrazovne prednosti kroz izbor škola, smjerova, izvannastavnih sadržaja i drugih obrazovnih potreba. (Matković, 2010. prema Lucas, 2001.). Prema tome, ključna je uloga i mogućnost zaštite od nepovoljnih obrazovnih ishoda koju ima tip obitelji u kojoj mlade osobe žive. Stoga ukoliko mlada osoba živi i odrasta u jednoroditeljskoj obitelji i u višegeneracijskoj obitelji nalazi se u dvostruko većem riziku od ispadanja iz obrazovanja, a u najmanjem su riziku djeca iz kućanstva gdje živi dvoje djece. (Matković, 2010.). Mlade osobe čiji roditelji imaju veći stupanj obrazovanja su prosječno uspješniji od svojih vršnjaka čiji roditelji imaju niži stupanj obrazovanja. Veliki broj roditelja je također ispao iz sustava obrazovanja te budući da je veći broj

majki koje su nižeg obrazovanja, to dodatno ima veći utjecaj na obrazovni uspjeh učenika te utjecaj na negativne transgeneracijske posljedice obrazovanja njihove djece. (Burušić i sur., 2010.). Obitelji koje imaju viši socioekonomski statusa i dalje će težiti stjecanju kvalitetne prednosti u obliku pohađanja kvalitetnijih programa, škola i smjerova. (Matković, 2010.).

5. STRATEGIJE SOCIJALNE POLITIKE ZA SMANJENJE ISPADANJA IZ OBRAZOVANJA NA EUROPSKOJ RAZINI

U strategiji Europa 2020 naglašena je potreba za smanjenjem ispadanja iz obrazovanja na europskoj razini te je cilj da se rano ispadanje iz obrazovanja smanji na razinu manju od 10%. (Europska komisija, 2015.). Vidljivi su pozitivni pomaci i promjene u smanjenju stope ranog ispadanja iz obrazovanja, ali i dalje postoji veći broj mladih koji rano ispadaju iz obrazovanje, kao što postoje i velike razlike u strategijama i politikama unutar svake države članice. (Službeni list Europske unije, 2015.). Na rano ispadanje iz obrazovanja posebice je utjecala COVID-19 kriza koja je otežala smanjivanje stope ranog ispadanja iz obrazovanja. Kriza COVID-19 utjecala je na sve učenike u Europi, a posebice na ranjivije skupine učenika kao što su učenici koji žive u ruralnim i udaljenim sredinama te učenici koji se nalaze u riziku od ispadanja iz obrazovanja. (Službeni list Europske unije, 2021.). Strategije kojima se smanjuje rano ispadanja iz obrazovanja uključuju tri vrste mjera koje obuhvaćaju mjere prevencije, mjere intervencije i mjere kompenzacije. Mjere prevencije usmjerene su na temeljne probleme ranog ispadanja iz obrazovanja i na njihovo učinkovito rješavanje, a mjere intervencije djeluju na rješavanje svih situacija koje imaju utjecaj i koje stvaraju otežavajuće okolnosti na obrazovanje mladih osoba uz stvaranje poboljšanih uvjeta i kvalitete obrazovanja te pružanje ciljane podrške učenicima. Posljednja, mjera kompenzacije odnosi se na mlade osobe koje su rano ispale iz obrazovanja i na stvaranje novih prilika i mogućnosti za stjecanje novih kvalifikacija. (Europska komisija/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014.). Osnovana je nova Radna skupina o politikama obrazovanja i osposobljavanja 2020. koja je promatrala kako se mogu provesti sveobuhvatni i suradnički pristupi ranom ispadanju iz obrazovanja. (Europska komisija, 2015.). Mjere su bile usmjerene na ranu intervenciju i prevenciju ranog napuštanja školovanja na školskoj i lokalnoj razini. (Europska komisija, 2015.). Nadalje uloga i zadatak osnovane Radne skupine je pružanje konkretne podrške školama u svrhu sprječavanja ranog ispadanja iz obrazovanja te kako bi se pravovremeno i na odgovarajući način reagiralo na prve znakove ispadanja iz obrazovanja i kako bi se osigurao uspjeh svakog učenika. (Europska komisija, 2015.). “Politike za smanjenje ranog napuštanja školovanja trebale bi biti ugrađene u ukupnu inkluzivnu viziju obrazovanja usmjerenog na učenika u kojoj je visokokvalitetno obrazovanje dostupno

svima.” (Europska komisija, 2015:8). Ključnu ulogu i utjecaj na smanjenje ranog ispadanja iz obrazovanja ima međusektorska suradnja koja se očituje u obliku aktivnog uključenja i suradnje ključnih agencija na razini države, regija, lokalnoj razini i razini škola. (Europska komisija/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014.). „Kontinuirano i sustavno praćenje i vrednovanje svih nastojanja u smanjivanju stope učenika koji rano napuštaju obrazovanje važno je za razvoj politika, usporedbe između regija i lokalnih upravnih tijela i razmjenu dobrih praksi.“ (Europska komisija/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014:54 prema Europska komisija, 2013.). Većina zemalja je razvila strategije i inicijative nakon Preporuke Vijeća 2011. godine osim Njemačke, Nizozemske, Irske i Španjolske. Prilikom razvijanja strategija većina zemalja se susretala s određenim preprekama te je jedna od prepreka koja je bila najistaknutija vezana uz osiguravanje suradnje između različitih sektora i sudionika, a posebno su se suočavali s izazovima i preprekama u poticanju škole na povezivanje s vanjskim tijelima i agencijama. Sustav obrazovnog i profesionalnog usmjeravanja je jedna od mjera podrške koja utječe na smanjenje stope učenika koji rano ispadaju iz obrazovanja. Prema tome većina zemalja upotrebljava mjeru obrazovnog i profesionalnog usmjeravanja na način da se mladima omogući da prepoznaju svoje talente i svoje vrline. S ciljem prevencije ranog ispadanja iz obrazovanja većina europskih zemalja ima strukturalne politike i mjere koje uključuju poboljšavanje pristupa kvalitetnom predškolskom odgoju i obrazovanju i procesu poučavanja i učenja općenito u školama. Sredstvo kojim se nastoji utjecati na smanjivanje stope ispadanja iz obrazovanja postiže se povećanjem fleksibilnosti i protočnosti obrazovnih pravaca kojim se nastoji osigurati lakši prijelaz između obrazovnih razina ili različitih vrsta obrazovanja. (Europska komisija/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014.). „U posljednjih nekoliko godina primjenjuju se mjere pozitivne diskriminacije za smanjivanje stope učenika koji rano napuštaju obrazovanje.“ (Europska komisija/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014:59). U nekim zemljama poput Grčke, Cipra, Francuske i Slovenije primjenjuju se mjere pozitivne diskriminacije putem kojih se nastoje osigurati dodatna sredstva i podrška za škole i regije u kojima se nalazi veliki broj učenika koji žive i odrastaju u lošijim socioekonomskim uvjetima, ostvaruju slabije obrazovne uspjehe i manje sudjeluju i pohađaju nastavu te zbog toga imaju veći broj učenika koji rano ispada iz obrazovanja. Manji broj zemalja uveo je politiku ili mjeru ograničavanja prakse ponavljanja razreda i

takve mjere nisu dio specifičnih mjera za prevenciju ranog ispadanja iz obrazovanja. Nakon mjera i politika prevencije postoje politike i mjere intervencije koje se stvaraju kako bi se identificiralo učenike koji već u ranijem stupnju obrazovanja imaju određene poteškoće te je stoga važno pravodobno reagirati kako se učenici s poteškoćama ne bi obeshrabrili i demotivirali te da zbog toga ne bi rano ispali iz sustava obrazovanja. Najčešća i najviše zastupljena mjera intervencije je pružanje individualne podrške učenicima s naglaskom i posebnom pažnjom na učenike koji se tijekom obrazovanja suočavaju i susreću s poteškoćama. Roditeljska uloga i angažiranost je ključna te se od roditelja očekuje poticanje i motiviranje visokih obrazovanih težnji i ambicije kod učenika. (Europska komisija/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014.). Prema tome na pravovremenu intervenciju utječe podizanje roditeljske svijesti za uočavanje i prepoznavanje poteškoća i ranih znakova gubitka motivacije za učenjem. (Europska komisija/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014. prema Europska komisija, 2013.). Važnost suradnje između roditelja i drugih partnera izvan škole uvidjele su mnoge europske zemlje i regije te su uvele politike i mjere za sprječavanje ranog ispadanja iz obrazovanja usmjerene prema takvoj vrsti suradnje.

“U svim je slučajevima cilj informirati roditelje ako učenik izostaje iz škole i uspostaviti međusektorske mehanizme podrške, koji uključuju zdravstveni sektor i sektor socijalne skrbi, kako bi se osiguralo zadovoljavanje individualnih potreba učenika i osnovni životni uvjeti.” (Europska komisija/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014:61.).

Mjere i politike intervencije usmjerene na identificiranje skupina izloženih riziku od ranog ispadanja iz obrazovanja je fokus i dio interventnih mjera u više od pola europskih zemalja. Primjenjuju se i politike i mjere za borbu protiv nasilja u školama s ciljem identifikacije i pružanja podrške i pomoći učenicima u riziku od ranog ispadanja iz obrazovanja. Praćenje izostanaka i nesudjelovanja u nastavi i pravovremeno uočavanje ranih znakova rizika je jedna od metoda i mjera koja pozitivno utječe na smanjenje stope ispadanja iz ranog obrazovanja. (Europska komisija/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014). Budući da školska klima i atmosfera utječu na učenika stručni suradnici kao sudionici obrazovanja imaju važnu ulogu u stvaranju pozitivne atmosfere i klime koja potiče učenje i stvara prostor i mogućnosti zadovoljavanja potreba pojedinih učenika. (Europska komisija/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014. prema Europska komisija, 2013.). Politike i

mjere kompenzacije usvojene su u većini europskih zemalja i regija kao inicijative za evidentiranje osoba koje su rano ispale iz obrazovanja i za pružanje pomoći tim osobama pri povratku u obrazovni sustav te se većinom navedene inicijative odnose na posebne programe ili škole koje omogućuju dovršavanje osnovnih obrazovanja i stjecanje ključnih kompetencija mladima koji su rano ispali iz obrazovanja ili učenicima koji su izloženi riziku od ranog ispadanja iz obrazovanja. (Europska komisija/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014.). Ciljane politike i mjere kreirane su za rizične skupine učenika koji se nalaze u većem riziku u odnosu na ostale učenike te su to učenici koji žive i odrastaju u lošijim socioekonomskim uvjetima, imigranti, Romi i učenici s posebnim obrazovnim potrebama. Prema tome većinom se mjere odnose na učenike koji žive i odrastaju u lošijim socioekonomskim uvjetima i većina zemalja ima usmjerenu ciljanu politiku na unaprjeđenju položaja i pružanju podrške i pomoći takvim učenicima. Svaka zemlja je na svoj način kreirala ciljanu politiku i načine na koje odgovara na individualne potrebe takvih učenika te su se stoga Italija i Latvija usmjerile na unaprjeđenje kompetencija nastavnika koji će znati odgovoriti i pristupiti individualnim potrebama svakog učenika koji živi u lošijim socioekonomskim uvjetima, dok su se zemlje poput Hrvatske, Slovenije, Poljske i mnogih drugih usmjerile na pružanje i osiguravanje podrške u obliku financijske pomoći, a Litva je kreirala specijalizirane centre u kojima se pruža intenzivna potpora i podrška učenicima u riziku od ranog ispadanja iz obrazovanja. Za učenike s posebnim obrazovnim potrebama cilj je uključivanje u obrazovanje koje uključuje osiguravanje poticajnog okruženje i jednak pristup obrazovanju te dodatne nastavnike kao podrška i dodatno uvjeravanje prilikom prijelaza iz škole na tržište rada, odnosno posao. Inicijative koje su usmjerene na mlade ljude koji su imigrantskog porijekla odnose se na pružanje jezične podrške tim učenicima, različite programe i projekte za obrazovanje te osposobljavanje i integraciju različitih skupina učenika imigranata. U manjoj mjeri i u manje od polovice zemalja u Europi zastupljene su mjere i politike usmjerene prema mladima pripadnicima manjinskih skupina, a najčešće su usmjerene na učenike pripadnike romske nacionalne manjine. Inicijative koje su usmjerne na smanjivanje stope ranog ispadanja iz obrazovanja učenika romske nacionalne manjine odnose se na mjere identificiranja romske djece i olakšavanje njihovog upisa u škole, praćenje pohađanja nastave te osiguravanje dodatne pomoći za učenike pripadnike romske nacionalne

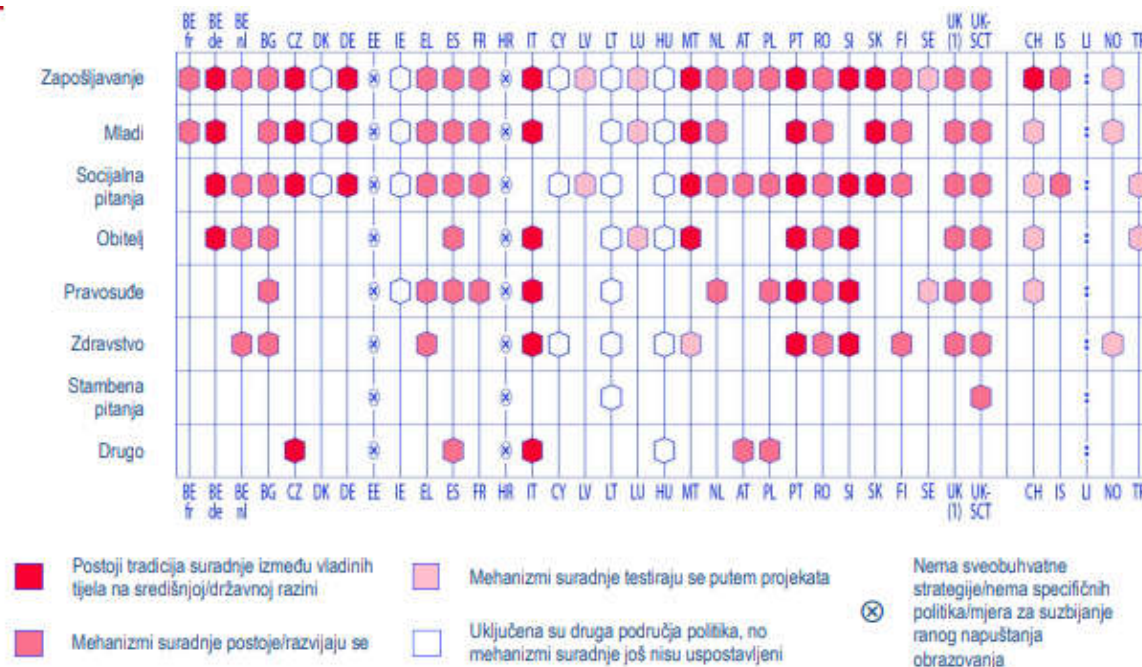
manjine, ali i na podizanje učenikove svijesti o obrazovanju. Irska je kreirala politiku koja je usmjerena na ukidanje segregacije u obrazovanju manjine Irskih putnika i osiguravanje dodatnih sredstava za obrazovanje koja se neće uručiti na temelju etničke i kulturološke pripadnosti nego na temelju individualnih obrazovnih potreba kroz strategiju „Obrazovna strategija za učenike pripadnike manjine Irskih putnika“. (Europska komisija/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014.).

5.1. Upravljanje i međusektorska suradnja s ciljem sprječavanja ranog ispadanja iz obrazovanja

Ključna je uloga suradnje između nadležnih tijela i različitih razina uprave te u osiguravanju suradnje između nadležnih tijela iz područja politike i između različitih razina uprave koja se odnosi na državne, regionalne, lokalne i uprave na razini škole ima uspješno i kvalitetno upravljanje procesom. (Europska komisija/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014. prema Europska komisija, 2013a.). Na temelju toga razlikuje se horizontalna i vertikalna suradnja. Suradnja između različitih ministarstava ili između različitih odjela ministarstva koji su zaduženi za različita područja politika je horizontalna suradnja, a suradnja koja uključuje državne, regionalne i lokalne razine vlasti i upravnih tijela je vertikalna suradnja. Od velike važnosti je i međusektorska suradnja s privatnim dionicima i nevladinim organizacijama. Prema tome za uspješnost u sprječavanju ranog ispadanja iz obrazovanja važna je snažna i učinkovita suradnja na svim razinama i područjima politika. Partnerstvo i suradnja između dionika pozitivno utječe na mlade osobe koje se nalaze u riziku od ranog ispadanja iz obrazovanja, olakšavaju tranziciju između različitih obrazovnih i životnih stadija te sprječava prepreke i otvara prilike učenicima za obrazovanje i pristup informacijama, savjetima i usmjeravanju. Upravo zbog svoje važnosti većina zemalja nastoji ciljano jačati i uspostavljati međusektorske suradnje i suradnje na svim potrebnim razinama kako bi se postigli pozitivni ishodi u suzbijanju ranog ispadanja iz obrazovanja. Najčešća suradnja na državnoj razini je suradnja s tijelima iz područja obrazovanja i zapošljavanja zbog toga jer upravo politike kreirane i donesene u području obrazovanja i zapošljavanja imaju direktan utjecaj na mlade. One definiraju ulaz mladih na tržište rada kroz stečene vještine i kvalifikacije i direktno utječu na učenike koji rano ispadaju iz obrazovanja. Prema tome primarni cilj takvih suradnji je

osiguravanje olakšavajućeg prijelaza iz škole na posao, a upravo su mjere kompenzacije jedne od takvih mjera koje olakšavaju i pomažu mladima da se ponovno vrate u sustav obrazovanja i steknu adekvatnije i bolje kvalifikacije i vještine. (Europska komisija/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014.).

Slika 5.1. Suradnja između vladinih tijela u suzbijanju ranog napuštanja obrazovanja: područja politika koja surađuju s područjem obrazovanja na središnjoj/državnoj razini, 2013./2014.

Izvor: Europska komisija/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014. prema Eurydice, 2013.

Prema navedenom u većini zemalja vidljiva je suradnja između vladinih tijela u području obrazovanja na središnjoj, odnosno državnoj razini. Neke od zemalja njeguju već postojeću suradnju, kod nekih su još u razvoju, no postoje i zemlje poput Hrvatske i Estonije u kojima nema sveobuhvatne strategije i suradnje s ciljem sprječavanja ranog ispadanja iz obrazovanja. Zbog različitog političkog i institucionalnog ustroja te tradicionalizma područja politika koja surađuju razlikuju se te na temelju toga svaka zemlja ostvaruje drugačije metode, područja i načine suradnje. Većina zemalja susreće se s izazovima u pronalaženju zajedničkog razumijevanja i upoznavanja problematike i načina rada s partnerom te u konačnici zajedničkog donošenja adekvatnih rješenja. Zbog toga se u nekim zemljama testiraju novi oblici suradnje ili se adaptiraju već postojeće suradnje putem mjera za suzbijanje ranog ispadanja iz obrazovanja koje se provode u sklopu projekta. Sa slike je vidljivo da je Švedska jedna od zemalja koja testira

mehanizme suradnje putem projektata „Unga In“ i „Plug In“ ili u Luksemburgu kroz projekte „Mladi“ i „Dobrovoljne službe za usmjeravanje“. Uloga sektora socijalnih pitanja odnosi se na olakšavanje života u lošijim socioekonomskim uvjetima, niskim primanjima obitelji i život u području posebne skrbi koji utječe na rano ispadanje iz obrazovanja. Posljednji sektor je sektor koji je fokusiran na mlade, a također važni partneri u obrazovanju su obitelj, pravosuđe i zdravstvo. Prepreke i izazove zbog ograničenih sredstva i vremena utječu na održivu i institucionaliziranu suradnju. Budući da je uloga škole ključna u prevenciji i smanjenju ranog ispadanja iz obrazovanja ravnatelji i nastavnici kao dionici školskog sustava i stručne osobe imaju izuzetno ključnu ulogu, ali uz njih izrazito važnu ulogu u pružanju podrške i sprječavanju rizika ranog ispadanja iz obrazovanja imaju psiholozi, savjetnici za obrazovno i profesionalno usmjeravanje, socijalni radnici ili službenici socijalne službe, osobe koje rade s mladima, logopedi, terapeuti i medicinske sestre. (Europska komisija/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014.). Škole svim učenicima osiguravaju mogućnosti ostvarivanja svojih punih potencijala neovisno osobnim i obiteljskim čimbenicima, društveno-gospodarskom statusu i životnim iskustvima. (Europska komisija, 2015.). Također škole trebaju razvijati ugodno, sigurno, gostoljubivo i brižno okruženje za učenje te stvoriti mjesto za razvoj djece i mladih. (Europska komisija, 2015.). Prema tome u istaknutom pristupu cijele škole od strane Europske komisije svi članovi škole su ključni sudionici koji svojom aktivnom ulogom rješavaju obrazovne nedostatke i sudjeluju u sprječavanju ispadanja iz obrazovanja. (Europska komisija, 2015.). *“Cijela školska zajednica bavi se kohezivnom, kolektivnom i suradničkom akcijom, na temelju multidisciplinarnosti i diferenciranja te s ciljem podupiranja svakog učenika na najprikladniji način.”* (Europska komisija, 2015:8-9). Većina zemalja je formirala svoja partnerstva te se ona razlikuju po zemljama. U nekim zemljama postoje i pravni okviri koji obvezuju zemlju da kreira partnerstva i suradnje te je to karakteristično za zemlje poput Češke, Španjolske, Litve, Portugala, Švedske te Francuske i Flamanske zajednice u Belgiji, dok s druge strane postoje zemlje u kojima to nije određeno zakonom te se u nekim zemljama međusobne suradnje ostvaruju unutar projekata koji se mogu ostvariti kroz projektna sredstva. Austrija, Latvija i Njemačka govorna zajednica u Belgiji su zemlje koje su svoja partnerstva kreirale unutar projekata. (Europska komisija/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014.). „U Latviji se unutar

gotovo 50 projekata, financiranih iz Europskog socijalnog fonda, provode mjere za suzbijanje ranog napuštanja obrazovanja te je suradnja između stručnjaka jedan od glavnih kriterija za vrednovanje tih projekata.“ (Europska komisija/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014:73). U Turskoj, Bugarskoj, Grčkoj, Mađarskoj, Islandu, Norveškoj i Rumunjskoj partnerstva i surađivanje stručnjaka u sprječavanju i prevenciji ranog ispadanja iz obrazovanja nalazi se na samom početku kreiranja takvih suradnji i partnerstva. (Europska komisija/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014.). Naglašen je i razvoj učinkovitije suradnje i komunikacije između Odbora za obrazovanje i Odbora za zapošljavanje. (Službeni list Europske unije, 2021.). Za poboljšavanje i unaprjeđivanje suradnje i odgovornosti važno je praćenje i vrednovanje učinkovitosti, a u Europi je mali broj zemalja koje imaju kreirane i formirane mehanizme za praćenje i vrednovanje učinkovitosti suradnje između svih dionika koji sudjeluju u procesu sprječavanja ranog ispadanja iz obrazovanja. Važno je da se partneri izgrađuju i rade na svojim kvalitetama te da uče jedni o drugima i da razvijaju odnos od povjerenja. Gradnja kvalitetnog partnerstva i odnosa proizlazi iz njegovanja zajedničkog pristupa u sprječavanju ranog ispadanja iz obrazovanja. Kao i u svakom partnerstvu događaju se različiti izazovi i prepreke pa se tako i ovdje partnerstvo susreće s različitim preprekama. Jedna od prepreka je i pružanje otpora pri dopuštanju partnerovog ulaska u nečiji prostor i nezainteresiranost za otvoreno komuniciranje s partnerima o poteškoćama i rješenjima kojima bi se prevladale poteškoće. Česta i bitna prepreka su i premala izdvojena sredstva, ulaganje potrebnog vremena i doprinosa te partnerske predanosti za ostvarenje pozitivnih ishoda i zadanog cilja. (Europska komisija/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014.).

5.2. Obrazovno i profesionalno usmjeravanje

Obrazovno i profesionalno usmjeravanje je mjera koja se provodi na razini škole kroz pružanje podrške učenicima u njihovom obrazovanom odabiru i daljnjoj karijeri. (Europska komisija/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014.). Ova mjera je jedna od temeljnih koju upotrebljava veliki broj europskih zemalja s ciljem sprječavanja ranog ispadanja iz obrazovanja te je obrazovno i profesionalno usmjeravanje važno u prevenciji, intervenciji i kompenzaciji. (Europska komisija, 2015). Usmjeravanje je važno za

učenikovo obrazovanje i njegovu motivaciju te pruža različite informacije o mogućnostima za obrazovanja i posao i otvara prostor mladima da spoznaju i prepoznaju svoje interese i smjerove zvanja koje im odgovaraju. Od velike važnosti je usmjeravanje mladih osoba koje žive u lošijim socioekonomskim uvjetima. Mladima u usmjeravanju pomažu stručnjaci koji mladima pružaju potrebnu podršku i savjete u cijelom procesu i prema tome važno je kvalitetno usmjeravanje kako bi se utjecalo na smanjivanje rizika od ranog ispadanja iz obrazovanja bez stjecanja odgovarajućih kvalifikacija. Obrazovno i profesionalno usmjeravanje ima tri temeljna cilja. Prvi cilj je provođenje savjetovanje i pružanje kontinuirane podrške učenicima kako bi ih se pripremio za donošenje odgovarajućih odluka koje su vezane uz mogućnosti koje im se nude za obrazovanje i buduće zanimanje te ohrabrivanje učenika pri suočavanju s izazovima i preprekama koji ih čekaju i ujedno utjecalo na jačanje samopouzdanja i motivacije i interesa za učenjem što bi rezultiralo duljim ostajanjem u sustavu obrazovanja. Drugi cilj usmjeren je na poticanje učenika na razvijanje vještina i sposobnosti kako bi bili pripremljeni za pohađanje obrazovnih pravaca i obavljanje budućih zanimanja. Treći cilj odnosi se na usmjeravanje dostatno i kontinuirano informiranje učenike koje im je od velike važnosti prilikom donošenja odgovarajuće odluke o odabiru budućeg obrazovanja i zanimanja. (Europska komisija/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014.). „Stručnjaci za usmjeravanje moraju se pobrinuti da učenici shvate informacije vezane uz svoje buduće karijere, da ih znaju upotrijebiti, da imaju povjerenja u te informacije i da one odgovaraju razini zrelosti učenika i stupnju razvoja njihove karijere.“ (Europska komisija/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014:89 prema OECD, 2003.). U Hrvatskoj, Litvi Sloveniji, Slovačkoj i Švedskoj stopa ranog ispadanja iz obrazovanja je niža te prema tome ova mjera nije primarna kojom navedene zemlje rješavaju problem ranog ispadanja iz obrazovanja. Obrazovno i profesionalno usmjeravanje je uključeno u kurikulum u svim navedenim zemljama osim u Hrvatskoj. Hrvatska u svojem već postojećem kurikulumu sadržava usmjeravanje kao obvezno u programima sekundarnog obrazovanja no ono se još uvijek ne provodi. Usmjeravanja bi se trebala provoditi na razini škole te bi to rezultiralo reformama kurikuluma i programa obrazovanja i osposobljavanja nastavnika, proširenje usluga usmjeravanja u školama i razvoj novih metoda. Za učenike bi to značilo lakši i pripremljeni prelazak u različitim obrazovnim

razinama, ali i prelazak iz obrazovnog sustava u svijet rada. (Europska komisija/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014.). „Neadekvatan izbor obrazovnog pravca može rezultirati demotivacijom učenika i ranim napuštanjem obrazovanja prije stjecanja kvalifikacija potrebnih za prijelaz na sljedeću razinu.“ (Europska komisija/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014:84.). Prema tome je posebna pozornost i fokus na usmjeravanje kod prijelaza iz nižeg sekundarnog obrazovanja u više sekundarno obrazovanje ili na kraju obveznog obrazovanja. Ovakav način i pojačano usmjeravanje karakteristično je za Španjolsku, Dansku, Maltu, Rumunjsku, Finsku i Švicarsku. Mnoge zemlje suočavaju se s preprekama i izazovima prilikom provođenja usmjeravanja koje se manifestiraju na različite načine. Latvija se susreće s nedostatkom osviještenosti kod ravnatelja škola i lokalne uprave, a dok se ostale zemlje suočavaju s nedostatkom kadra koji bi bio odgovoran za provođenje usmjeravanje u školama. Prema tome nositelj uloge obrazovnog i profesionalnog usmjeravanja imaju škole od kojih se očekuje da stvaraju okruženje u kojemu će učenika podupirati i motivirati za učenjem te za donošenjem odluka o budućoj karijeri i ostvarivanje pozitivnog uspjeha u odabranim obrazovnim smjerovima. Obrazovno i profesionalno usmjeravanje sve se češće uključuje unutar školskog kurikulumu te se na taj način usmjeravanje provodi u nastavi te ukoliko se provodi putem kurikulumu tada je takvo usmjeravanje preventivna mjera za rano ispadanje iz obrazovanja. S druge strane obrazovno i profesionalno usmjeravanje koje se provodi na individualnoj razini kroz službe za usmjeravanja tada je to intervencija koja ima cilj da pruži potporu i savjet učenicima koji se nalaze u riziku od ranog ispadanja iz obrazovanja. U većini zemalja uključujući Češku, Francusku, Irsku, Luksemburgu, Poljsku, Njemačku, Cipar, Island i ostale europske zemlje usmjeravanje provode školske službe na jednoj ili više razina obrazovanja. Također usmjeravanje mogu provoditi vanjske specijalističke službe. Zemlje u kojima se obrazovno i profesionalno usmjeravanje odvija kroz vanjske specijalističke službe je u Francuskoj zajednici Belgije, Austriji, Danskoj, Švicarskoj i u Hrvatskoj. U Hrvatskoj se provodi na primarnoj i višoj sekundarnoj razini. Od škola se očekuje da opišu načine provođenja usmjeravanja, zatim da navedu sve oblike suradnje s obiteljima učenika i vanjskim partnerima te ukoliko postoji potreba usavršavanja stručnog kadra koji su vezani uz provođenje usmjeravanja i da to sve dokumentiraju, a u Irskoj, Španjolskoj,

Nizozemskoj, Poljskoj, Portugalu, Islandu i Norveškoj je to obveza koju moraju ispuniti. (Europska komisija/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014.).

6. STRATEGIJE I MJERE SOCIJALNE POLITIKE U HRVATSKOJ

Posljedice ispadanja iz obrazovanja su raznolike te imaju utjecaj na različitim razinama i sferama te svojim djelovanjem predstavljaju trošak za državu i rizik za životne šanse pojedinca te zbog toga zahtijevaju dobro osmišljenu organizaciju uspješnih programa prevencije i reintegracije. (Baturina i sur., 2014.). Budući da na ispadanje iz obrazovanja utječu različiti faktori strategije programa intervencije mogu se fokusirati na jedan faktor ili na više njih. Različiti preventivni programi kao što su programske strategije usmjereni su pružanju podrške mladima da ostanu u sustavu obrazovanja. S druge strane sustavni preventivni programi imaju drugačiji fokus odnosno usmjereni su na unaprjeđivanju podrške i restrukturiranju obitelji, škole i okoline u kojoj mlada osoba živi i razvija se te koji bi utjecali na sprječavanje ispadanja iz obrazovanja. Izuzetno je važno pravovremeno reagirati i uvidjeti rizične čimbenike koji utječu te bi mogli rezultirati ispadanjem iz obrazovanja. Najčešće su programi prevencija usmjereni na učenike u srednjim školama no trebalo bi provoditi preventivne strategije u ranijoj dobi obrazovanja kako bi se pravovremeno reagiralo na rizične čimbenike i time bi se rezultiralo pozitivnijim i učinkovitijim utjecajem na rano ispadanje iz obrazovanja. (Rumberger, 2001.). Preventivni programi pokazuju bolje rezultate i utjecaje na smanjenje ranog ispadanja iz obrazovanja u odnosu na programe intervencije. (Marković, 2014.). Nadalje učinkoviti programi prevencije ranog ispadanja iz obrazovanja trebaju biti prilagođen tipovima mladih osoba koji odustaju te sadržavati razne akademske, socijalne i ekonomske elemente. Prema tome programi se trebaju usmjeriti i voditi trima temeljnim razlozima odustajanja od škole manjkom sposobnosti, manjkom motivacije i interesa za školom te slabim materijalnim uvjetima. (Ferić i sur., 2010.). U Hrvatskoj ciljana podrška za učenike koji žive i odrastaju u lošijim socioekonomskim uvjetima i učenici koji se nalaze u višem riziku od ispadanja iz obrazovanja može biti osigurana kroz različite oblike financijske pomoći. (Europska komisija/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014.). Prema tome mjere programa prevencije ranog napuštanja školovanja uključuju besplatne ili subvencionirane udžbenike,

pokrivanje troškova prijevoza i smještaj u đачke domove te bi se tada pomoglo da u cjelovitom srednjoškolskom obrazovanju budu uključeni i oni učenici koji zbog loše obiteljske materijalne situacije ne mogu u cijelosti sudjelovati u obrazovanju. Učenicima koji se susreću sa izazovima slabijih sposobnosti djelotvoran pristup bi bila organizirana pomoć u učenju i uvođenje profesionalne orijentacije u osnovne škole koje bi učenicima pomogli da idu u odgovarajućem smjeru u skladu s njihovim sposobnostima i interesima prilikom odabira srednjoškolskog obrazovanja, a ujedno navedena mjera imala bi i pozitivne učinke na povećanje motivacije kod učenika. Budući da školska klima i okolina utječu na postizanje školskih uspjeha ključnu ulogu u poticanju motivacije za učenjem i školom ima upravo škola koja organizacijom i provođenjem nastave, stvaranjem pozitivne razredne i školske klime može utjecati na povećanje motivacije. Ključnu ulogu u stvaranju pozitivne slike o školi, prenošenju bitnih vrijednosti obrazovanja, obrazovnih postignuća i pružanje podrške imaju roditelji. (Ferić i sur., 2010.). Izuzetno važnu ulogu imaju timski rad i suradnja stručnih službi. Prema tome važno je osigurati različite programe potpore i podrške učenicima u školama u nerazvijenijim područjima te stvaranje inovativnih okruženja za učenje koje je prilagođeno specifičnim potrebama učenika. Stvaranje socijalnih mreža i suradnje sa sudionicama izvan školskog okruženja u svrhu zajedničkog djelovanja i pružanja podrške i potpore. (Marković, 2014.) Intervencije s obzirom na preventivni cilj se mogu podijeliti u dvije kategorije te prema tome se dijele na intervencije s ciljem prevencije školskih neuspjeha i tada se jedna kategorija odnosi na intervencije u razredu, a druga na intervencije u obitelji. Intervencije u razredu uključuju osposobljavanje učitelja za podučavanje i upravljanje ponašanjem učenika, povezivanje s roditeljima i poboljšanje komunikacije s roditeljima, intervencije u vršnjačkim skupinama i rad u malim skupinama. Intervencije u obitelji uključuju intervencije koje su usmjerene na obiteljske odnose, komunikaciju u obitelji i roditeljske kompetencije. Najuspješniji su programi na individualnoj osnovi jer imaju najveći utjecaj na pojedinca i njegovu ustrajnost u daljnjem obrazovanju. Budući da u školskom sustavu ne postoji dovoljno fokusa koji je usmjeren prema učeniku kao pojedincu i prema tome potrebno je više stručnih djelatnika u školama koji bi provodili realizaciju usmjeravanja i osnaživanja učenika. Veliki izazov i prepreku za ostvarivanjem individualnog pristupa i individualnog odnosa u radu s učenicima predstavljaju razredi s velikim brojem učenika. (Baturina i sur.,

2014.). Produljenje obveznog obrazovanja je jedno od rješenja za problem ranog ispadanja iz obrazovanja. (Milas i Ferić, 2009.). Ujedno je i cilj Nacionalne razvojne strategije Republike Hrvatske dulje ostajnje u školi, odnosno produljenje vremena koje učenici povode u školskoj nastavi. Prema tome to je produljenje efektivnog vremena provedenog u učenju i ostvarivanju zadanih odgojno-obrazovnih ishoda. (Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030.). Na taj način utjecalo bi se da učenici koji se nalaze u riziku od ispadanja iz obrazovanja ostanu dulje u obrazovnom procesu te bi za rezultat smanjilo i u končanici spriječilo rano ispadanje iz obrazovanja. (Milas i Ferić, 2009.). Podizanje minimalne dobne granice u kojoj se napušta školovanje utječe na dulje ostajanje u sustavu obrazovanja te prema iskustvima u Kanadi i Sjedinjenim američkim državama takva preventivna strategija ima pozitivne ishode. Duljim ostajanjem u sustavu školovanja, odnosno podizanje minimalne dobne granice na više od 16 godina utječe na kasnije smanjenje nezaposlenosti i na plaću kao i na ostale sfere i segmente života. (Oreopoulos, 2007.). Neki od prioriteta obrazovne politike koji bi trebali utjecati na smanjenje ranog ispadanja iz obrazovanja je razvijanje cjelovite potpore za djecu i učenike i sprječavanja ispadanja iz obrazovnog sustava, a posebice postaviti fokus na ranjive skupine te djecu i učenike s teškoćama u razvoju. Također veliku ulogu ima razvoj regionalnih centara kompetentnosti i unaprjeđenje kvalitete rada strukovnih škola te poticanje razvoja međusektorskog povezivanja i suradnje s gospodarstvom i tržištem rad. (Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030).

6.1. Strategije i mjere socijalne politike u Belgiji

Belgija je jedna od europskih zemalja koja je usvojila sveobuhvatnu strategiju i pokriva sve tri vrste mjera za suzbijanje i smanjivanje ranog ispadanja iz obrazovanja. Posebno je istaknuta naglašenost i fokus na određenoj vrsti mjere te se prema tome u Belgiji ističe mjera prevencije. Belgija je u 2013. godini pokrenula „Flamanski akcijski plan za suzbijanje ranog napuštanja obrazovanja“ koji je fokusiran na prevenciju. Navedeni akcijski plan sastojao se od pružanja informacija o ranom ispadanju iz obrazovanja školama te objavljivanje informacija o ranom ispadanju iz obrazovanja na internetu. Nadalje uključivao je poticanje fleksibilnih obrazovnih pravaca u

sekundarnom obrazovanju, poboljšavanje sekundarnog strukovnog obrazovanja i analiziranje utjecaja tržišta rada na rano napuštanje obrazovanja te je bio usmjeren na prikupljanje podataka o ranom ispadanju iz obrazovanja, praćenju, izvještavanju i osvještavanju problema među ravnateljima i nastavnicima škola kroz različite seminare. (Europska komisija/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014.). Praćenje i vrednovanje aktivnosti provodi se tri puta godišnje sastajanjem međusektorske tematske radne skupine, a Flamanska vlada snosi odgovornost za praćenje provedbe plana. Nadalje u njemačkom govornom području Belgije provedene su reforme koje se odnose na sekundarno obrazovanje i na poticanje svih učenika te pružanje podrške svakom učeniku na temelju njegovih individualnih vještina, potreba i potencijala. Također pokrenuti su i projekti koji olakšavaju mladima prijelaz između općeg obrazovanja i različitih vrsta strukovnih obrazovnih pravaca ili između različitih vrsta strukovnih programa. U francuskom dijelu Belgije primjenjivane su preventivne mjere koje se odnose na rani i predškolski odgoj i obrazovanje te uključuju povećanje ukupnog proračuna za predškolski odgoj i obrazovanje s ciljem smanjivanja stope mladih osoba koje rano ispadaju iz obrazovanja. Umjesto ponavljanja razreda u pilot-projektu škole su pružale podršku učenicima u pronalaženju alternativnih praksi te su time utjecali na rizik ispadanja iz obrazovanja, ali i na poticanju motivacije učenika za školom. Pružanje podrške, pomaganje u sprječavanju nasilja te smanjivanje ispadanja iz obrazovanja provodi se i putem mobilnih timova u školama u kojim se provodi primarno obrazovanje. Budući da je udaljenost od mjesta obrazovanja jedan od razloga koji utječe na rizik ispadanja iz obrazovanja na temelju toga su u francuskom dijelu Belgije za učenike koji žive u ruralnim područjima ili nisu u mogućnosti sudjelovati u uobičajenim obrazovnim programima osigurali mogućnost sudjelovanja u obrazovanju na daljinu kroz individualno učenje ili učenje u skupinama uz pomoć interaktivnih komunikacijskih alata. Od velike važnosti za uspješno sprječavanje i smanjenje ranog ispadanja iz obrazovanja je međusektorska suradnja i prema tome u dijelu Flamanske zajednice osnovali su tematsku radnu skupinu za razvoj akcijskog plana. Tematska radna skupina je uključivala sudjelovanje mnogih sudionika koji su ključni za uspjeh. Neki od sudionika koji su uključeni su kreatori politika, socijalni partneri, krovne obrazovne organizacije te organizacije koje predstavljaju tržište rada i mnogi drugi. Obrazovno i profesionalno usmjeravanje u Francuskoj zajednici Belgije navedeno je

kao mjera prevencije i intervencije s ciljem smanjenja ranog ispadanja iz obrazovanja. Provođenje usmjeravanja organiziraju i obavljaju vanjske specijalističke službe na sve tri obrazovne razine. (Europska komisija/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014.).

6.2. Strategije i mjere socijalne politike u Njemačkoj

Za razliku od Belgije koja ima sveobuhvatnu strategiju u suzbijanju i smanjivanju ranog ispadanja iz obrazovanja u Njemačkoj ne postoje strategije koje su kreirane na način koji je postavljen na europskoj razini. Njemačka ima drugačiji pristup kao odgovor na ispadanje iz obrazovanja te je razvila strategije i akcijske planove kojima je osigurala završavanje obrazovanja i stjecanje kvalifikacija koje su potrebne za uspješno obavljanje posla te koje su usmjerene na mlade i odrasle osobe. Inicijativa „Napredak putem obrazovanja“ koja se primjenjuje od 2007. godine ima cilj da smanji stopu adolescenata koji ispadaju iz obrazovanja bez stečene kvalifikacije te stoga ciljana stopa je smanjenje sa 8% na 4% te smanjiti stopu odraslih bez strukovnih kvalifikacija od 17% na 8,5% do 2015. godine. (Europska komisija/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014.). „Cilj je olakšati mladima prijelaz iz niže sekundarne razine obrazovanja na sljedeću razinu koja podrazumijeva ili više sekundarno obrazovanje ili strukovno obrazovanje u dvojnem sustavu.“ (Europska komisija/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014: 55). Putem strategije koja se primjenjuje od 2010. godine pod nazivom „Ciljana strategija za pružanje podrške učenicima koji imaju slabiji obrazovni uspjeh“ cilj je utjecati na smanjenje učenika koji ne ostvaruju minimalne razine kompetencije do kraja obrazovanja te ujedno i smanjiti broj adolescenata koji ispadaju iz obrazovanja bez kvalifikacije. (Europska komisija/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014.). Nadalje 2010. godine usvojen je i „Program suočavanja i potpore mladima kojima prijeti napuštanje obrazovanja“. Navedeni program sadržavao je prevencijske, intervencijske i kompenzacijske mjere i sadržavao je četiri glavne točke koje za cilj imaju suzbijanje ranog napuštanja obrazovanja. Četiri glavne točke su se odnosile na jačanje i osnaživanje individualnih potreba i potpora učenika, razvijanje novih oblika učenja, specifičnih intervencija koje pokazuju dobre rezultate u suočavanju s problemima te jačanje suradnje sa socijalnim radnicima, psiholozima, zaposlenicima, regionalnim edukacijskim mrežama i roditeljima. (Marković, 2014.). Prevencija ranom ispadanju iz obrazovanja uključuje poboljšani pristup i sudjelovanje u ranom i predškolskom odgoju

i obrazovanju te je prema tome prošireno pravo na predškolski odgoj i obrazovanje jednogodišnjacima. Osnovan je projekt koji ima za cilj olakšati mladim osobama prijelaz između općeg obrazovanja i različitih vrsta strukovnih obrazovnih pravaca ili između različitih vrsta strukovnih programa te na taj način utjecati i smanjiti stopu mladih osoba koje rano ispadaju iz obrazovanja. Njemačka je jedna od zemalja koja kroz politike i mjere osigurava i pruža podršku svakom učeniku na temelju njegovih individualnih obrazovnih potreba koji žive i odrastaju u lošijim socioekonomskim uvjetima i koji su izloženi većem riziku od ranog ispadanja iz školovanja te je stoga osigurala dodatnu nastavu, pojačano usmjeravanje i bolju suradnju s roditeljima. Međusektorska suradnja je učinkovita i dobro uspostavljena, a budući da imaju dvojni sustav u strukovnom obrazovanju poslodavci imaju dobar odnos i uhodanu suradnju s obrazovnim tijelima. (Europska komisija/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014.).

“Pojedinačni planovi za pružanje podrške učenicima koji imaju lošija postignuća primjenjuju se u suradnji s odjelom za (strukovno) usmjeravanje u službi za socijalnu skrb mladih na lokalnoj razini.“ (Europska komisija/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014:69). Olakšavajuća okolnost za mlade osobe je i suradnja između savezne agencije za zapošljavanje koja redovito pruža podršku školama u razvoju službi za usmjeravanje i koja sudjeluje u koordinaciji regionalnih dionika koja ima cilj unaprijediti i olakšati prijelaz iz škole na tržište rada, odnosno na posao. (Europska komisija/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014.). Jedna od takvih inicijativa je inicijativa Saveznog ministarstva za obrazovanje i istraživanje pod nazivom „Obrazovni lanci“ koja pomoću programa prevencije i profesionalne orijentacije tijekom škole ciljano djeluju i sprječavaju napuštanje obrazovanja. (Marković, 2014. prema Heid i Fisher, 2012.). Inicijativom „Obrazovni lanci“ se usmjerava i pruža podrška mladima te ima se nastoji osigurati lakši prijelaz iz obveznog sustava obrazovanja na tržište rada. (Europska komisija/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014.). Također iz programa „Jobstarter“ vidljiva je dobra i učinkovita suradnja između obrazovnih institucija i tržišta rada. Prema navedenom programu podržavaju se regionalni projekti koji pomažu tvrtkama da otvore dodatna mjesta za stažiranje mladih osoba. (Marković, 2014. prema Heid i Fisher, 2012.). Usmjeravanje se provodi na višoj sekundarnoj razini obrazovanja. Prilikom ostvarivanja i provođenja prvog cilja usmjeravanja odnosno savjetovanja i pružanja podrške u spoznavanju vlastitih kompetencija, interesa i odluka poseban fokus

je stavljen na učenike koji se nalaze u većem riziku od ispadanja iz obrazovanja, koji imaju slabija obrazovna postignuća i češće su sklona ne sudjelovati u nastavi. Na nižoj sekundarnoj obrazovnoj razini provodi se zaseban predmet uvoda u svijet rada *Arbeitslehre* koji je obavezan u svim obrazovnim smjerovima. (Europska komisija/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014.).

6.3.Strategije i mjere socijalne politike u Nizozemskoj

Nizozemska je usvojila sveobuhvatnu strategiju za suzbijanje ranog napuštanja obrazovanja te pokriva sva područja aktivnosti koja uključuju prevencije, intervencije i kompenzacije. U Nizozemskoj od 2002. godine u primjermi je „Program za smanjivanje stope učenika koji prekidaju obrazovanje“. (Europska komisija/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014.). U Nizozemskoj kao i u Hrvatskoj jedna od ključnih mjera koja se provodi na državnoj razini podizanje dobi u kojoj se može napustiti obrazovanje te je ta dob povišena sa 16 na 18 godina. Ministarstvo obrazovanja je odgovorno za praćenje financijske potrošnje novca koja je namijenjena za sprječavanje ranog ispadanja iz obrazovanja, a istraživačka organizacija ima odgovornost praćenja načina i učinkovitosti korištenja proračunskih sredstava. Svakoj regiji posebno se dodjeljuje određeni se iznos za sprječavanje, odnosno suzbijanje ranog ispadanja iz obrazovanja te ukupno sredstava koja su namijenjena za rješavanje ranog ispadanja iz obrazovanja iznose oko 56 milijuna eura. Također i škole dobivaju određena sredstva ovisno o tome koliko su se uspješno nosili s rješavanjem ispadanja iz obrazovanja. Postoje i dodatna sredstva koja su namijenjena određenoj skupini mladih ljudi te uključuju mlade ljude koji se suočavaju sa izazovima i problemima prilikom stjecanja kvalifikacije kao što su financijski, materijalni, socijalnih ili pravni problemi. (Europska komisija/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014.). Izostajanje i izbjegavanje nastave te manjak motivacije utječu na rano ispadanje iz obrazovanja te prema tome u Nizozemskoj od 2009. godine izostanci se registriraju putem Digitalnog portala za izostanke. Svrha navedenog registratora je učinkovito i pojednostavljeno izvještavanje o izostancima i izbjegavanjima nastave s ciljem registriranja potrebe za pružanjem adekvatne podrške i motivacije učenicima za pohađanjem nastave. “U Nizozemskoj regionalni voditelji projekata u području ranog napuštanja obrazovanja rade kao

suradnici Ministarstva obrazovanja kako bi pomogli i intervenirali po pitanju međusektorske suradnje.“ (Europska komisija/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014:70). Osnovana su posebna koordinacijska tijela koja nastoje unaprijediti međusektorsku suradnju ministarstava i agencija, olakšati koordinaciju svih sudionika i osigurati dugoročni politički angažman s ciljem sprječavanja i suzbijanja ranog ispadanja iz obrazovanja na državnoj razini. Prema tome sklopljeni su dugoročni sporazumi između općina, odnosno regija, općih i strukovnih škola koje provode sekundarno obrazovanje i vlade. Regionalna suradnja je suradnja koja se vrednuje i prema tome navedeno vrednovanje se odnosi na strukturu i raspodjelu zadaća te na definiranje uloga i odgovornosti dionika. Rezultati se dijele u kategorije kojih ima tri te su rezultirali određenim promjenama u suradnji. Zaključci koji su ustanovljeni rezultirali su da prema nekim regijama jedan ili više dionika nedostaje u suradnji dok s druge strane mnoge druge regije su ustanovile da bi se trebao prilagoditi opseg regionalne suradnje, a ostatak regija je zatražilo promjene u strukturi suradnje. Na rano ispadanje iz obrazovanja utječe i neodgovarajući odabir karijere ili programa obrazovanja te je u Nizozemskoj to jedan od osnovnih razloga za ranim ispadanjem iz obrazovanja. Prema tome osiguravanjem profesionalnog usmjeravanja tijekom školovanja i stvaranjem učinkovite suradnje s tržištem rada nastoji se utjecati na neodgovarajuće i neadekvatne obrazovne smjerove mladih ljudi i time preventivno utjecati na smanjenje broja mladih koji rano ispadaju iz obrazovanja. Temeljem toga od 2009. godine do 2012. godine provodio se „Akcijski plan za profesionalnu orijentaciju i usmjeravanje“. (Europska komisija/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014.).

6.4. Strategije i mjere socijalne politike u Irskoj

Irska je jedna od zemalja koja nema sveobuhvatne strategije koje su formirane na europskoj razini, ali je razvila akcijske planove kojima mladima i odraslima osigurava mogućnost završavanja obrazovanja i stjecanja vještina i kvalifikacije koje su im potrebne za posao i za ostvarivanje konkurentnosti na tržištu rada. Ministarstvo obrazovanja i znanosti je 2005. godine kreiralo i pokrenulo Akcijski plan za uključivanje u obrazovanje koje je odgovor na problem obrazovanja djece i mladih osoba koji odrastaju i žive u lošijim socioekonomskim uvjetima pod nazivom „Osiguravanje jednakih prilika u školama“ ili DEIS i stoga je cilj navedene inicijative je

osiguravanje njihovih obrazovnih potreba. Škole koje sudjeluju u inicijativi dobivaju različite potpore i podršku u provođenju inicijative putem financiranja, dodatnog osoblja, pristupa programima za unapređenje vještina čitanja i računanja i pomoći u obavljanju aktivnosti poput planiranja rada škole. (Europska komisija/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014.) Program se provodi putem koordinatora učitelja koji u punom radnom vremenu pomažu učenicima i njihovim članovima obitelji u učenju kod kuće i u školu. Osim toga, učinkovito surađuju s nastavnicima u školama te zajedno s njima pronalaze rješenja u kreiranju vještina i pristupa pomaganja učenicima s problemima u učenju. Koordinator učitelji sudjeluju na edukativnim treninzima kako bi utemeljili i proširivali svoja znanja i vještine te kako bi bili u koraku s promjenama nastavnog plana i funkciju koordinatora može obavljati jedna osoba u razdoblju od tri do šest godina. (Marković, 2014. prema HSCL 2005-2006.). U tom programu sudjeluju 852 škole od kojih 658 osnovnih škola i 194 srednjih škola i u neprestanom je vrednovanju od strane Centar za istraživanje u obrazovanju i inspektorat ministarstva. Jedna od mjera prevencije kojima se nastoji utjecati na smanjenje ranog ispadanja iz obrazovanja je omogućavanje jedne ili više godina besplatnog predškolskog odgoja i obrazovanja. Na taj način se povećava broj djece koja se uključuju u sustav obrazovanja. Budući da veliki broj zemalja u svoje suradnje uključuje mnoga i različita područja politika uključujući i obrazovanje u Irskoj ne postoje niti su uspostavljene takve suradnje no s druge strane imaju uređena institucionalizirana partnerstva koja podrazumijevaju izradu plana rada za cijelu školu s jasnim ulogama, odgovornostima i praksom u pružanje podrške učenicima te jačanje i podrška u mentalnom zdravlju. Odgovornost snosi tim koji se sastaje jednom tjedno ili jednom u dva tjedna te na tim sastancima rješavaju probleme koji se javljaju. (Europska komisija/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014.). Irska organizacija Suas pokrenula je Mentorski program. Cilj tog programa je sprječavanje obrazovnih nedostataka i promicanje socijalne uključenosti i uključivanje ostalih građana diljem zemlje. U program je u 2009./2010. školskoj godini bilo uključeno 150 mladih volontera, a dobit od samog programa imala je 261 mlada osoba. „Program se provodi potporom u postojećem obrazovnom sustavu, posebno u obliku edukacija za mlade koji prerano napuštaju školu, poduka engleskog jezika za učenike izbjeglice i azilante, pomoći u pisanju domaće zadaće te razvoja mentorstva kroz vršnjačku pomoć.“ (Marković,

2014:35.). Rezultat i očekivanja od programa je utjecaj na stvaranje volonterskih navika kod mladih osoba te razumijevanje obrazovnih nedostataka i nejednakosti. (Marković, 2014.). Finalna verzija Plana implementacije jamstva za mlade 2013. godine izradio Odjel za socijalnu zaštitu u suradnji s odjelom za obrazovanje i vještine, Odjelom za pitanja vezana uz djecu i mlade, poduzeća i inovacije i Odjelom za javnu potrošnju i reforme. Prema navedenom vidljiva je važnost međusektorske suradnje za razvoj i implementaciju jamstva za mlade i sličnih shema i mjera u sprječavanju ranog ispadanja iz obrazovanja. Na obrazovno i profesionalno usmjeravanje u Irskoj veliki utjecaj ima nedostatak stručnog sektora u školama, odnosno nastavnika koji imaju vremena za provođenje usmjeravanja te prema tome to utječe na smanjenje provođenja usmjeravanja te u konačnici može utjecati na rano ispadanje iz obrazovanja. Usmjeravanje se provodi na nižoj i višoj sekundarnoj razini obrazovanja. U svim školama je uključeno u plan provođenja te se provodi na nastavi profesionalnog usmjeravanja i povezan je s ostalim obveznim predmetima. Odvija se kroz različite posjete manifestacijama na kojima se promoviraju različite karijere i različiti oblici obrazovanja, ali također i kroz individualne razgovore s učenicima. (Europska komisija/EACEA/Eurydice/Cedefop, 2014.).

7. ZAKLJUČAK

Komparativnom metodologijom i uvidom u recentna istraživanja o problematici ranog ispadanja iz obrazovanja u Republici Hrvatskoj i u europskim zemljama zajednički je utjecaj rizičnih čimbenika koji nepravovremenim uočavanjem i rješavanjem rezultiraju ranim ispadanjem iz obrazovanja. Prema tome rizični čimbenici vezani su uz pojedinca i obitelj, školski sustav, vršnjake i društvenu okolinu te uz socioekonomsku poziciju obitelji. U velikom riziku od ranog ispadanja iz obrazovanja u Republici Hrvatskoj nalaze se učenici koji odrastaju i žive u lošijim socioekonomskim uvjetima. Velik utjecaj na ispadanje iz obrazovanja imaju akademski neuspjeh, niske profesionalne aspiracije i nepovoljni ekonomski i socijalni uvjeti. Naglašena je i važnost obrazovanja te posljedice s kojima se suočavaju mladi koji su rano ispali iz sustava obrazovanja. Osobe s nižom razinom obrazovanja češće su nezaposlene ili ako su zaposlene nalaze se na mjestima s nepovoljnijim radnim uvjetima i često na određeno radno vrijeme. Stoga zaključujemo kako obrazovanje utječe na niz sfera života pojedinca i preduvjet je za socijalno uključivanje, a posebice se to odnosi na položaj na tržištu rada i na konkurentnost pojedinca. Na tržištu rada najčešće nezaposlene osobe su one koje su napustile obrazovanje prije stjecanja srednjoškolskog obrazovanja sa završenom osnovnom školom te osobe koje su iz obrazovnog sustava ispale prije završavanja osnovne škole. Prema tome važno je podizati svijest o važnosti i potencijalima obrazovanja te ulaganjem u obrazovanje i poticanjem daljnjeg školovanja poboljšat će se obrazovna struktura stanovništva, a ujedno će se povećati i stopa zaposlenosti, posebice osoba sa stečenim srednjoškolskim obrazovanjem. Hrvatska srednjoškolska obrazovna struktura je slabija i zaostaje za drugim zemljama članicama Europske unije te prema tome u Hrvatskoj više od polovice stanovništva ima završeno srednjoškolsko obrazovanje, dok s druge strane primarno obrazovanje posjeduje 33% hrvatskog stanovništva. Dominatnost u obrazovnoj strukturi čine osobe sa stečenim osnovnoškolskim i srednjoškolskim obrazovanjem. Na temelju toga Republika Hrvatska ulaže i kreira politike i mjere kako bi se utjecalo na povećanje stope mladih sa stečenim srednjoškolskim obrazovanjem i ostajanje mladih u sustavu obrazovanja te sprječavanju ranog ispadanja iz obrazovanja. Takvi podaci nam ukazuju na to da je Republika Hrvatska ostvarila pozitivne ishode i pomake u smanjenju mladih koji rano ispadaju iz obrazovanja te se udio mladih koji rano ispadaju iz obrazovanja smanjio na 2,2%. U

velikom riziku od ranog ispadanja iz obrazovanja i socijalne isključenosti nalaze se mlade osobe s teškoćama u razvoju. U Hrvatskoj je niska stopa mladih osoba s invaliditetom koje su završile srednjoškolsko obrazovanje. Tijekom svojeg obrazovanja susreću se s raznim preprekama i izazovima, ali uz pravovremenu i učinkovitu psihosocijalnu podršku te uz veću senzibilizaciju škole i okoline olakšalo bi im se proces obrazovanja te bi se time preventivno djelovalo na rano ispadanja iz obrazovanja mladih osoba s teškoćama u razvoju. Intenzivnijim povezivanjem redovnih škola s posebnim odgojno-obrazovnim ustanovama i organizacija uključivanja stručnog kadra s iskustvom utječe na smanjenje ranog ispadanja učenika s teškoćama u razvoju. Na temelju razloga ispadanja iz obrazovanja podijeljeni su tipovi mladih koji ispadaju iz obrazovanja u tri kategorije od kojih prvom tipu pripadaju učenici niskoga obrazovnog dostignuća, drugi tip su nemotivirani učenici i trećem tipu pripadaju učenici nedostatne privrženosti školi. Potencijali socijalne politike u ublažavanju i suzbijanju ranog ispadanja iz obrazovanja su raznoliki te su na europskoj razini istaknute strategije koje uključuju tri vrste mjera, a odnose se na mjere prevencije, mjere intervencije i mjere kompenzacije. Politike se trebaju usmjeriti na učenika u procesu obrazovanja te omogućiti visokokvalitetno obrazovanje svima. Za učinkovitost u sprječavanju ranog ispadanja iz obrazovanja ključna je i međusektorska suradnja koja se manifestira kroz aktivno uključenje i suradnju ključnih agencija na razini države, regije, lokalnoj razini i na razini škola. Tako razlikujemo horizontalnu i vertikalnu suradnju. Izuzetno je važna i suradnja s privatnim dionicima i nevladinim organizacija. Posebice je važna suradnja između tijela iz područja obrazovanja i zapošljavanja zbog utjecaja na mlade i njihov položaj i ulazak na tržište rada. Velika većina europskih zemalja je kreirala strategije na europskoj razini. Iznimku čine Njemačka, Nizozemska, Irska i Španjolska. Nadalje, sustav obrazovnog i profesionalnog usmjeravanja je također jedna od mjera podrške na europskoj razini kojom se nastoji smanjiti i spriječiti ispadanje iz obrazovanja. Budući da su učenici koji žive i odrastaju u lošijim socioekonomskim uvjetima, imigranti, učenici pripadnici romske nacionalne manjine te učenici s posebnim obrazovnim potrebama izrazito rizična skupina u odnosu na druge učenike ciljane politike i mjere kreirane su na način da olakšaju i pruže podršku učenicima u riziku. Svaka zemlja je, s obzirom na svoje karakteristike, ciljane politike kreirala na svoj karakterističan i odgovarajući način usmjeravajući se na individualne potrebe učenika. U Hrvatskoj

uspješnost i dobri rezultati vidljivi su u programima koji se temelje na individualnoj osnovi jer imaju najveći utjecaj na pojedinca i njegovo daljnje obrazovanje. No u školama je nedovoljna usmjerenost na učenike i njihove individualne potrebe i prema tome teži se k zapošljavanju više stručnih djelatnika u školama koji bi pružali pravodobnu podršku učenicima u riziku. Posebno veliki utjecaj u Hrvatskoj na rano ispadanje iz obrazovanja ima produljenje obveznog obrazovanja i različiti oblici financijske pomoći. Financijskom pomoći kao programom prevencije nastoji se pružiti podrška mladim osobama u riziku koje odrastaju i žive u lošijim socioekonomskim uvjetima. Hrvatska u odnosu na druge europske zemlje nema kreiranu i organiziranu sveobuhvatnu strategiju te nema obrazovno i profesionalno usmjeravanje uključeno u svoje kurikulume. Činjenica je da je u kurikulumu sadržano usmjeravanje kao obavezno u programima sekundarnog obrazovanja no to se ne provodi i upravo bi takvo usmjeravanje rezultiralo lakšim i pripremljenim prelaskom mladih osoba iz sustava obrazovanja u zahtjevniji i konkurentniji svijet rada. Unatoč tome u Hrvatskoj se obrazovno i profesionalno usmjeravanje provodi putem vanjskih specijalističkih službi. Za Hrvatsku je karakteristično da se obrazovno i profesionalno usmjeravanje provodi na primarnoj i sekundarnoj razini. Iako se u Hrvatskoj smanjila stopa mladih koji ispadaju iz obrazovanja prije stjecanja srednjoškolskog obrazovanja i budući da je ta stopa u odnosu na druge zemlje izrazito mala, važno je i dalje usmjeravati se u stvaranju učinkovite međusektorske suradnje. Također u Hrvatskoj s ciljem sprječavanja ranog ispadanja iz obrazovanja postoje različiti preventivni programi kao što su programske strategije. Programske strategije su usmjerene i fokusirane na pružanje podrške mladima da ostanu u obrazovnom sustavu. Sustavni preventivni programi imaju drugačiji pristup i fokus te su usmjerene na pružanje podrške i restrukturiranje obitelji, škole i okoline koje su dio života mlade osobe. Time bi se utjecalo na učenikovu obitelj, školu i okolinu te utjecalo i u konačnici rezultiralo sprječavanjem ranog ispadanja iz obrazovanja. U Hrvatskoj bolje rezultate i ishode donose preventivni programi u odnosu na programe intervencije. Važno je da se mlade osobe motivira i sadrži u sustavu obrazovanja te da im obrazovanje omogući stvaranje prilika na radnom mjestu za koje su se obrazovali. Stoga je važno da tržište rada uključujući i privatne partnere i nevladine organizacije uvide važnost suradnje sa školama i obrazovnim ustanovama te da škola otvori svoj prostor za nove suradnje koje su za dobrobit mladih osoba. Hrvatska naglašava važnost

razvoja regionalnih centara kompetentnosti i unaprjeđenja kvalitete rada strukovnih škola. Nadalje od velike važnosti je osiguravanje različitih programa potpore i podrške učenicima koji se školuju u nerazvijenijim područjima te kreiranje inovativnih okruženja za učenje s prilagođenim individualnim i specifičnim potrebama svakog učenika. Intervencije u Hrvatskoj se dijele s obzirom na cilj na koji se nastoji preventivno utjecati te se prema tome kategoriziraju na intervencije u razredu i na intervencije u obitelji. Pozitivne i najučinkovitije rezultate donose programi na individualnoj osnovi jer imaju najveći utjecaj na pojedinca i na njegovo daljnje obrazovanje. Za Hrvatsku veliku prepreku u individualnom pristupu i odnosu u radu s učenicima predstavljaju razredi s velikim brojem učenika te je stoga izuzetno važno osvještavati i educirati stručni kadar u školama, ali ga i proširivati kako bi se pravovremeno pružila podrška i potpora te uočile alarmantne situacije, ponašanja i rizici kod učenika. Hrvatska obrazovna politika stavlja naglasak i prioritet na razvijanje cjelovite potpore za djecu i učenike, a posebice na ranjive skupine i djecu i učenike s teškoćama u razvoju.

Literatura

1. Bašić, J., Ferić Šlehan, M., Kranželić, V. (2009). Najugroženije skupine nezaposlenih mladih u RH: preliminarni podaci projekta "Socijalna uključenost i strategije življenja nezaposlenih mladih u Hrvatskoj i Sloveniji u europskom kontekstu". *Ljetopis socijalnog rada*, 16(1), (114-128).
2. Baturina, B., Berc, G., Majdak, M. (2014). Nevidljivi problem- stvarni rizik: ispadanje učenika iz srednjoškolskog obrazovanja. *Revija za socijalnu politiku*, 21(1), (45-60).
3. Bejaković, P. (2006). Uloga obrazovnog sustava u postizanju zapošljivosti i konkurentnosti radne snage u Hrvatskoj. *Društvena istraživanja: časopis za društvena pitanja*, 15(3), (402-412).
4. Brajša-Žganec, A., Merkaš, M. (2010). Razlike u nekim individualnim i obiteljskim obilježjima između zaposlenih i nezaposlenih mladih bez završene srednje škole. *Društvena pitanja: časopis za društvena pitanja*, 19(4-5), (692-705).
5. Bridgeland M., J., Dilulio J., J.jr., Burke Moriso, K. (2006). *The silent epidemic Perspectives of high school dropouts*. A report by Civic Enterprises in association with Peter D. Hart Research Associates for the Bill i Melinda Gates Foundatio.
6. Burušić, J., Babarović, T., Marković, N. (2010). Koliko daleko padaju jabuke od stabla? Odnos obrazovnih postignuća djece i obrazovne razine njihovih roditelja. *Društvena istraživanja: časopis za društvena pitanja*, 19(4-5), (710-725).
7. Cajner-Mraović, I., Šućur, Z. (1997). Razlike u socijalnoekonomskom statusu, tijeku školovanja i obiteljskoj patologiji maloljetnih delikvenata s obzirom na migratornost njihovih obitelji. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*, 33(1), (8-9).
8. Državni zavod za statistiku Republike Hrvatske (2020). *Žene i muškarci u Hrvatskoj 2020*. [datoteka s podacima]. Dostupno na mrežnoj stranici Vlada Republike Hrvatske, Ured za ravnopravnost spolova: <https://ravnopravnost.gov.hr/pristup-informacijama/strateski-i-zakonodavni->

- okvir-2039/strateski-i-zakonodavni-okvir-za-ravnopravnost-spolova/nacionalni-dokumenti-2063/5-statistika/2075
9. Europska agencija za posebne potrebe i uključivo obrazovanje. (2017). *Rano napuštanje školovanja i učenici s invaliditetom i/ili posebnim obrazovnim potrebama*: Konačno sažeto izvješće. G. Squires (ur.). Odense, Danska.
 10. Europska komisija (2015). *Obrazovanje i osposobljavanje 2020. Obrazovne politike, Cjelovit pristup ranom napuštanju školovanja Političke poruke*. Posjećeno 22.9.2021. na mrežnoj stranici Europske komisije: https://ec.europa.eu/education/resources-and-tools/document-library/education-training-2020-schools-policy_hr
 11. Europska komisija (2013). *Reducing early school leaving: Key messages and policy support*. Final report of the thematic working group on early school leaving.
 12. Europska komisija/EACEA/Eurydice/Cedefop (2014). *Suzbijanje ranog napuštanja obrazovanja u Europi: strategije, politike i mjere*. Izvješće Eurydicea i Cedefopa. Luksemburg: Publications Office of the European Union.
 13. Europska komisija (2020). *Komunikacija komisije Europskom parlamentu, vijeću, Europskom gospodarskom i socijalnom odboru i odboru regija*. Potpora za zapošljavanje mladih: lakši prelazak u svijet rada za novu generaciju.
 14. Eurostat, Europe in figures (2008). *Eurostat Yearbook 2008*. [datoteka s podacima]. Dostupno na mrežnoj stranici Eurostata: <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/5697008/KS-CD-07-001-EN.PDF/0e643b78-8ef8-4104-9e4a-9b210567af31?t=1414773774000>
 15. Eurostat statistics explained (2021). *Early leavers from education and training*. Posjećeno 01.03.2022. na mrežnoj stranici Eurostat statistics explained: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Early_leavers_from_education_and_training
 16. Farnell, T., (2012). *Jednake prilike u obrazovanju u globalnoj perspektivi*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
 17. Ferić, I., Milas, G., Rihtar, S. (2010). Razlozi i odrednice ranog napuštanja školovanja. *Društvena istraživanja: časopis za društvena pitanja*, 19(4-5), (622-635).

18. Finn, J. D. (1993). *School engagement and students at risk*. State University of New York at Buffalo.
19. Hrvatski zavod za javno zdravstvo (2017). *Izješće o osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj*. [datoteka s podacima]. Dostupno na mrežnoj stranici Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo: https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2016/04/Invalidi_2017.pdf
20. Hrvatski zavod za javno zdravstvo (2014). *Izješće o osobama s invaliditetom u Republici Hrvatskoj*. [datoteka s podacima]. Dostupno na mrežnoj stranici Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo: https://www.hzjz.hr/wp-content/uploads/2015/04/Bilten_invalidi_2013.pdf
21. Hunt, M. H., Meyers, J., Davies, G., Meyers, B., Rogers Grogg K., Neel, J. (2002). A comprehensive needs assessment to facilitate prevention of school drop out and violence. *Psychology in the Schools*, 39(4), (413-415).
22. Marković, N. (2014). *Potpora mladima, roditeljima i stručnjacima- sprječavanje ranog napuštanja obrazovanja*. Pragma: Zagreb.
23. Matković, T. (2010). Obrazovanje roditelja, materijalni status i rano napuštanje školovanja u Hrvatskoj: trendovi u proteklom desetljeću, *Društvena istraživanja: časopis za društvena pitanja*, 19(4-5), (644-662).
24. Milas, G., Ferić, I. (2009). Utječe li produljenje obveznog školovanja na smanjenje stope ranoga prekidanja školovanja? *Društvena istraživanja: časopis za društvena pitanja*, 18(4-5), (652-654, 666-668).
25. *Nacionalna razvojna strategija Republike Hrvatske do 2030 godine*. Vlada Republike Hrvatske.
26. Oreopoulos, P. (2007). *Do dropouts drop out too soon? Wealth, health and happiness from compulsory schooling*. University of Toronto, National Bureau of Economic Research, Canadian Institute for Advanced Research, Canada.
27. Popović, S., Buljevac, M. (2016). Prekid srednjoškolskog obrazovanja mladih s teškoćama u razvoju, *Ljetopis socijalnog rada*, 23(3), (464-481).
28. Pregled obrazovanja i osposobljavanja za 2021. Posjećeno 01.03.2022. na mrežnoj stranici Europske komisije: <https://op.europa.eu/webpub/eac/education-and-training-monitor-2021/hr/croatia.html>

29. Program Ujedinjenih naroda za razvoj Hrvatska (2006). *Neumreženi: lica socijalne isključenosti u Hrvatskoj*. Izvješće o društvenom razvoju Hrvatska.
30. Rumberger, R.,W. (2001). *Why students drop out of school and what can be done*. Harvard University.
31. *Službeni list Europske unije*. (2015). Zajedničko izvješće Vijeća i Komisije za 2015. godinu o provedbi strateškog okvira za europsku suradnju u području obrazovanja i osposobljavanja (ET 2020.). Novi prioriteti za europsku suradnju u području obrazovanja i osposobljavanja. <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/b370b902-a2fe-11e5-b528-01aa75ed71a1/language-hr/format-PDFA1A#>
32. *Službeni list Europske unije* (2021). Rezolucija Vijeća o strateškom okviru za europsku suradnju u području obrazovanja i osposobljavanja u smjeru europskog prostora obrazovanja i šire (2021.–2030.). Vijeće Europske Unije. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021G0226\(01\)&from=HR](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32021G0226(01)&from=HR)
33. Zakon o odgoju i obrazovanju u osnovnoj i srednjoj školi, NN 126/12, ČL. 67.). https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2012_11_126_2705.html

Popis slika:

2.1. Struktura radne snage prema stupnju školske spreme

2.2. Registrirane nezaposlene osobe prema razini obrazovanja i spolu krajem prosinca 2019.

3.1. Stanovništvo od 15 i više godina prema najvišoj završenoj školi i spolu prema propisima

3.2. Postotak ranog ispadanja iz obrazovanja, 2020

4.1. Postotak mladih ljudi koji rano napuštaju obrazovanje prema spolu, 2013.

4.2. Ciljne skupine koje su izložene visokom riziku od ranog napuštanja obrazovanja 2013./2014.

5.1. Suradnja između vladinih tijela u suzbijanju ranog napuštanja obrazovanja: područja politika koja surađuju s područjem obrazovanja na središnjoj/državnoj razini, 2013./2014.

